

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

На тему: **«РОСІЙСЬКИЙ НЕОІМПЕРСЬКИЙ МІФ ЯК ЕКЗИСТАНЦІЙНА
ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ».**

Виконала: Студентка 4 року навчання

Спеціальності

034 Культурологія

Янчук Софія Сергіївна

Керівниця Демчук Р. В.

Доктор культурології

Рецензент Кузнецова І. В.

(прізвище ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

Київ – 20 ____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ МІФІВ НА РІЗНІ АСПЕКТИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.....	7
I.1. Феномен політичної міфології в історичному контексті.....	8
I.2 Аналіз політичної міфології у ХХ ст. через призму концепцій Г. Галлера, Е. Кассірера та К. Льовіта.....	15
I.3 Вибірчі стратегії: розвиток та використання політичних міфів.....	24
РОЗДІЛ II. СУЧАСНІ РОСІЙСЬКІ МІФИ ЯК ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ.....	32
II.1. Політична міфологія в епоху Путіна: стратегії та наративи в російській політиці.....	32
II.2 Від початку Незалежності до Помаранчевої революції. (1991 – 2004 рр.). рр.....	38
II.3. Від Помаранчевої революції до анексії частини територій (2004 — 2014 рр.).....	50
II.4. Від анексії Криму до початку повномасштабного вторгнення (2014 — 2022).....	58
ВИСНОВКИ.....	67
БІБЛІОГРАФІЯ.....	71
Дослідження.....	71
Інтернет-джерела.....	73
Фільмографія.....	79

ВСТУП

Актуальність. Нині ми живемо у 2024 році й це вже другий рік повномасштабного російського вторгнення, на жаль, та десятий рік анексії Криму та окупації Донбасу. Російський неоімперський міф, на нашу думку, несе пряму загрозу для української державності. Тому, ми вважаємо, що дана тема надзвичайно актуальна для нашого суспільства, адже:

По-перше, дослідження проблематики російського неоімперського міфу дасть нам змогу зрозуміти його історичний контекст. Україна протягом багатьох століть була колонією Російської імперії, а потім і квазіімперії СРСР, тому Росія ніяк не може відмовитися від своїх колишніх колоній, розглядаючи нашу державу, як свою власність, сферу своїх інтересів тому, відповідно, Росія не здатна поглянути на Україну як суверенну державу.

По-друге, попри давню історію російського імперського міфу, сьогодні він дещо видозмінився, проте не втратив головної функції – завойовувати землі, стверджуючи, що Росія має на них не від'ємне право, так було із Кримом, так було із Донбасом, і так, сьогодні, відбувається із всією нашою державою.

По-третє, Росія протягом багатьох століть привласнювала історію поневолених народів, видаючи її за власну, і найбільше вона викрала саме в Україні. Тому, визнаючи незалежність України, Росія буде змушена визнати те, що вона зовсім не спадкоємиця Київської Русі, й не засновниці православної віри на її теренах. Якщо Росія визнає українську національну ідентичність, то вона буде змушена визнати свою недотичність до власне європейського світу та прийняти той факт, що весь цей час розвивалась за євразійським вектором, що знищить її усталену історичну міфологію.

Тому, можемо стверджувати, що розгляд неоімперського міфу Росії як екзистенційна загроза Українській державності надзвичайно актуальна сьогодні не лише задля припинення війни, а й для позиціонування України на широкому геополітичному просторі. Змога спростувати даний міф на світовій арені дасть Україні відновити свою ідентичність, суверенітет, націоналістичність, та посилити свої відносини із Європейським простором.

Ступінь наукової розробки. Попри думки, що політичний міф – це винахід сучасності, насправді це не так. Перші спроби досягнути політичний міф зробив ще Платон у своєму трактаті «Держава» (360 – 370 рр. до н. е.).

Одним із фундаторів політичного міфу може вважатися Ф. Бекон. Надзвичайна впливовість дослідника дала йому можливість формувати уявлення людей про королівську родину Тюдорів. Прийоми політичного міфотворення можна помітити у «Історії правління Генріха VII», адже історично цей твір доволі неправдоподібний, проте його можна цінувати як яскравий приклад історичної та політичної міфологізації дійсності.

Також важливі дослідження у царині політичної міфології здійснили у період Нового часу, це було зумовлено тим, що саме за цієї доби активно розвивалася юриспруденція, культура та політика, варто зауважити таких дослідників як: В. Джонс, Н. Буланже, К. Мюллер, Вольтер, Д. Юм, П. Бейль, Б. де Фонтенель.

Стосовно ХХ ст., то тут безперечними «корифеями» в області політичного міфу виступають К. Льовіт, Е. Кассіер та Г. Галлер. Три дослідники розвивали своє бачення політичного міфу в таких царинах як: право та політика (Г. Галлер), епістемологія та антропологія (Е. Кассіер), й зосередження уваги на головних припущеннях прихильників міфу «ХХ століття» (К. Льовіт).

Серед українських наукових досліджень на тему політичної міфології виділяються праці С. Топалової, зокрема робота «Маніпулювання свідомістю як технологія впровадження політичних міфів». У цій роботі автор досліджує методи

та засоби маніпуляції свідомістю, використовувані для поширення політичних міфів, розкриваючи їх вплив на формування громадської думки та переконань.

Крім того, значний внесок у розвитку цієї галузі наукових досліджень належить Н. Прибайголові, М. Головатому та Р. Демчук. Їхні праці розглядають різні аспекти політичної міфології, включаючи механізми її формування, розповсюдження та впливу на суспільство. Вони допомагають краще зрозуміти природу політичних міфів і їхню роль у політичних процесах, а також виявляти можливості протидії маніпуляціям та зміцнення критичного мислення громадян.

Об'єкт дослідження. Державний суверенітет як екзистенційна цінність українського суспільства

Предмет дослідження: Російський неоімперський міф як загроза українському суверенітетові

Мета дослідження: Всебічний аналіз феномену політичного міфу та його кореляція з неоімперським міфом Росії; висвітлення загроз функціонування путінського міфу щодо різних періодів розвитку українського суверенітету

Задля реалізації мети даного дослідження були поставлені певні завдання:

- Дослідити процес становлення політичного міфу в історичній ретроспективі
- Розглянути етапи та провідні концепції дослідження політичного міфу у ХХ столітті.
- З'ясувати специфіку використання політичного міфу, зокрема у виборчих стратегіях.
- Проаналізувати феномен неоімперського (путінського) міфу
- Висвітлити екзистенційні загрози функціонування неоімперського міфу стосовно українського суверенітету на різних етапах розвитку державності України

Метод. У цьому дослідженні акцент було зроблено на використанні аналітичного та науково-критичного підходів. Для розкриття міфологічних

патернів був застосований метод культурно-історичної реконструкції. Історіографічний метод використовувався для виокремлення історичних передумов у дослідженні проблеми політичного міфу, тоді як компаративний метод використовувався для порівняння неоімперського політичного міфу з вірогідними історичними фактами. Метод теоретичного узагальнення використовувався для концептуалізації положень та узагальнення результатів дослідження.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків, бібліографії, електронних джерел, фільмографії. У першому розділі наведено історичний зріз поняття політичного міфу, від найдавніших дослідників до сьогодення. Також розглянуто як політичний міф впливає на громадян. У другому розділі розглянуто різні періоди історії незалежної України, та як на певні періоди вплив політичний російський міф. Також у цьому розділі здійснено фокус уваги на те, що Україна попри власну незалежність розвивалась у російському інформаційному просторі.

Наукова новизна та значення дослідження полягає в тому, що ми намагалися:

1. зібрати конкретні політичні міфи, які створювала та поширювала Росія протягом усієї незалежності України;
2. показати як історичні наративи сьогодні перепрофілюються для підтримки агресивної політики Путіна.

Ми сподваємося що наше дослідження допоможе у протидії неоімперським наративам, які протягом багатьох років поширювала Росія. Ми вважаємо, що наша наукова робота матиме перспективу, адже вона висвітлює російський міф як екзистенціальну загрозу українській державності.

РОЗДІЛ І. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ МІФІВ НА РІЗНІ АСПЕКТИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.

Політика, починаючи з найдавніших часів, виступала не лише як рушійна сила, але і як надзвичайно потужний каталізатор суспільства до дій. Проте, політична сфера є надзвичайно складною та багатогранною, і в невірних руках може призвести до вакууму влади та непоправних наслідків, з якими потім доводиться боротися протягом багатьох років. Важелі впливу та відчуття всемогутності можуть спонукати багатьох, що володіють цією силою, до маніпулювання стереотипами та міфами. Сучасність, особливо у XXI ст., свідчить про перехід від архаїчного сприйняття міфології до раціонального уявлення, де міфотворчість розглядається як ключ, що відчиняє двері до маніпулювання думками суспільства. Багато політичних міфів, які виникають, є витонченими та складними, вони розробляються протягом років, що ускладнює їхнє виявлення та розкриття. Ірраціональність політичних міфів проявляється в їхній здатності викликати сильні емоції та поглиблювати ідентичність, що часто переважає раціональне мислення. Розуміння їхнього впливу дозволяє розглядати політичні процеси з критичної перспективи, розмежовуючи правду від ілюзій та маніпуляцій. Так, у XX ст. було розуміння важливості політичного міфу, який використовувався для досягнення політичних цілей, навіть шляхом відступу від реальності. Приміром можуть служити особистості Ж. Сореля, Ш. Морраса та Б. Муссоліні, які активно використовували політичні міфи для зміцнення влади та легітимності своїх програм. Таким чином, політичний міф, як інструмент для досягнення цілей, існував завжди, проте у XX ст. набув особливої сили, трансформувавшись у «волю до влади», що відображає важливість міфу як засобу маніпуляції та контролю над суспільством.

I.1 Феномен політичної міфології в історичному контексті.

Як ми вже писали раніше у курсовій роботі: «Розглядаючи термін «політичний міф» сьогодні ми не можемо прийти до єдиного твердження, адже через різноманітність думок існує і різноманіття визначень» [12, с. 19]. Тому ми пропонуємо ввести ще один термін, який, на нашу думку, варто розглянути: політичний міф – це передусім сукупність колективних стереотипів та уявлень, що залишилися в суспільній свідомості ще з минулих часів та здійснюють безпосередній вплив на неї.

Думки, що політичний міф зародився досить недавно насправді некоректні, сучасні дослідження доводять, що відтоді як існувала держава, існував і політичний міф. Яскравими прикладами таких доволі давніх політичних міфоутворень можуть слугувати міфи про божественну владу фараона в Стародавньому Єгипті. Віра в божественну владу правителя дозволяла йому виправдати будь-які дії. Також не варто забувати, що саме ті, хто формував такі міфи, здатні були здійснити вплив на масову свідомість, а від цього і на правителя.

Середні віки мало чим відрізнялися від Стародавнього Єгипту у плані політичної міфотворчості. У цей період також вірили у божественність влади. Тому за цієї доби державна влада мала доволі міцне становище, проте як і раніше, у ці часи активно використовували політичні міфи задля дискредитації неугодного опонента.

Політтехнологи, маркетологи, іміджмейкери, журналісти, інфлюенсери та ін. – це сучасні «філософи» із праці Платона «Держава» [6]. Всі вони мають відповідно освіту, й відповідно до своїх навичок здатні підняти одного політичного діяча і скинути іншого. Отож, зауваживши все це, можемо стверджувати, що такі люди мають виняткову перевагу над іншими, адже саме

вони формують загальну думку, та підштовхують соціум до певних дій, проте велика влада формує і велику відповідальність.

Політичні міфи часто спрямовані на врегулювання певних ситуацій, які відбуваються у державі. Вони можуть слугувати чинниками для пояснення певних політичних дій суспільству, також діяти як заспокоєння та утихомирення. Такі міфи не завжди вимагають нових дій, тому можна класифікувати політичні міфи за тематикою, при цьому не зважаючи на історичний контекст. Отож, до таких тематичних груп можна віднести:

- уявлення про те, що існують «зовнішні» вороги держави, які прагнуть її знищити. Також до цього міфу, можна віднести міфи про «змову»;
- міфи про імперську велич, або ж «золотий вік». Такі міфи часто транслиують задля виправдання загарбницької політики держави;
- міфи про «спасителя», що описує героя, яким зазвичай виступає політичний лідер, який є занадто ідеалізованим, задля позитивного образу в очах суспільства. Розповідь про такого «героя» утворює політичний міф, який впливає на колективне несвідоме, особливо в моменти кризових ситуацій;
- міфи про «єдність». Цей міф найчастіше ділить людей на уявних ворогів та друзів, «інакодумців». Прикладом такого міфу може бути «Міф про братні народи».

Попри популяризацію знавців політичного міфу саме ХХ ст., його досліджували і раніше, зокрема активно цим займалися у період Нового часу. Пояснити це можна тим, що у цей період активно розвиваються такі напрямки як юриспруденція, політика та культура. Просвітництво також відзначається своєю увагою до класичної культури, попри явну раціоналістичність світосприйняття. Проблематику політичного та звичайного міфу можна відшукати у роботах таких дослідників того часу як: Ф. Бекон, В. Джонс, Н. Буланже, К. Мюллер, Вольтер, Д. Юм, П. Бейль, Б. де Фонтенель. Тогочасна популяризація раціоналізму негативно

вплинула на сприйняття міфу, тому його вважали таким явищем, яке потребувало знищення. Міф вважався чимось штучним та нереальним, і ним могли послуговуватися лише язичники. Церква того часу мала сильний вплив на світогляд громадян, і саме вона вже створювала власні міфи, де спотворювала образ і архаїчних міфів і політичних міфів; їх почали вважати чимось казковим та дитячим. І тому з часом міфологія перетворилася на пересуди та людські забобони [3].

Якщо розглядати роботи Ф. Бекона, то можна помітити у його працях пропаганду ідеї компромісу між монархом та законодавчими органами. Дослідник був надзвичайно впливовою людиною і активно своїм впливом користувався, тому він формував уявлення про правління Тюдорів. Він був активним прибічником корони, тому його думки стосовно певних історичних подій підкреслювали велич цієї династії. Саме його погляди можна вважати проявом політичного міфу, адже його трактування здійснювало вплив на політичну оцінку дій династії.

Він також відомий своєю історичною недостовірністю та спотворенням реальності, про що свідчить його робота «Історія правління Генріха VII» [13]. Попри історичну нещирість твору, його можна цінувати, як яскравий приклад доволі вдалого історіографічного продукту людської освіченої діяльності.

Якщо звернутися до наших історичних реалій, то прикладом міфологізації дійсності можуть слугувати літописи Київської Русі, адже відомо, що їх переписували безліч разів заради пропаганди політики певного князя та почасти за його безпосереднім замовленням.

У періоди політичних криз використання політичної міфології набуває особливого значення. У такі часи історія виступає не лише як розповідь про минуле, а і як засіб зміни особистості та бачення сенсу існування. Під час британської монархії політичний міф використовувався для глорифікації панівних монархів і формування офіційної політики. Такі міфи трансливали ідею

божественної індивідуальності правителів і їх виняткову мудрість, що можна перевірити та дослідити за науковими працями, що присвячені цим династіям. Активне використання політичних міфів у минулому свідчить про прагнення монархів керувати сприйняттям історичних фактів і подій, а також контролювати громадську думку.

Якщо історія це – лінійний продукт, то політичні міфи, за Е. Кассіером, відзначаються певною циклічністю. Дослідник стверджує, що політичний міф почав формуватися у період після закінчення Першої світової війни. Також він зазначає, що причиною політичних міфів того часу може слугувати відчуття іншої катастрофічної події у найближчому майбутньому. Зокрема, після військової поразки, Німеччина опинилась у невідгладному становищі: криза, обтяжливі репарації, деякі частини територій втрачені. Саме такий непевний період породив чудовий ґрунт для народження багатьох політичних міфів. Як зазначав Е. Кассіер у своїй праці «Техніка сучасних політичних міфів»: «Ця година настає тоді, коли всі інші сили, що цементують соціальне життя, з тих чи інших причин втрачають свою міць і більше не можуть стримувати демонічні, міфологічні стихії» [17, с. 280].

Цікаві думки з приводу міфології висловлює польський дослідник та антрополог Б. Малиновський. Зокрема він стверджує, що міфологія та магія — це дуже складні речі, і їх ніяк не можна вважати рутинними. Отож, якщо немає надзвичайного завдання, то не має і надзвичайних засобів. Відповідно до цього, застосування міфів стає недоцільним [21].

Етнографи та антропологи вбачають, що певні суспільства існують у стані стабільності та не потребують великої мережі міфічних наративів для орієнтації у світі. У них вже існують власні традиції та установки, які забезпечують їм стійкість і зрозумілість у їхньому оточенні. Роботи У. Б. Спенсера і Ф. Дж. Гіллена ретельно досліджують це явище, намагаючись з'ясувати, як саме ці суспільства функціонують і як вони сприймають світ [14].

Варто також навести з цього приводу думку М. Еліаде: «Через усі покоління проходить червоною ниткою опір конкретному історичному часу і прагнення періодично повертатися до міфологічної першооснови, до «Великого часу» [18, с. 23 – 26]. Отож, із вищенаведеного випливає, що політичний міф існує поза часом.

Досліджуючи політичний міф, варто також відзначити й працю Г. Тюдора «Політичний міф» [25]. Робота цього дослідника одна із перших містить у собі зібрання аналітичного феномену політичного міфу. Основним елементом книги виступає вчення Ж. Сореля. Зазначається, що міфи впливають на свідомість людей в тому чи іншому сенсі. Зокрема Ж. Сорель стверджував: «Міфи спонукають людей готуватися до боротьби» [24].

Італійська філософиня і письменниця К. Боттічі написала наукову працю «Філософія політичного міфу», яка має провідну тезу, схожу з вченням Г. Тюдора [16, с. 8]. Ця теза полягає у важливості практичної функції політичного міфу як фундаментального для суспільства і держави. У статті зроблено спробу виявити та визначити основні причини переходу від теорії до суспільно-політичної практики. За Боттічі, міф є статичним явищем і процесом безперервної соціальної та колективної діяльності, що забезпечує йому широке коло споживачів, незалежно від часових обмежень [16]. Проте в її дослідженні немає поділу політичного міфу на суто негативне чи-то позитивне явище. Вона вважає, що сучасний політичний міф є неоднозначним і амбівалентним за своїм впливом на політичне життя суспільства.

Дуже часто політичні міфи важко відокремити від ідеології. Існує безліч прикладів до чого призводили такі поєднання, найяскравішими, безперечно, слугують явища інквізиції в Європі, та, звичайно, радянський терор. Такі поєднання мають надзвичайно сильну маніпулятивну функцію, і саме ця маніпуляція вселяє масам думку, що певні політичні дії можуть бути виправдані, хай навіть вони будуть суперечити першочерговим правам людини.

Як нам відомо, СРСР відзначився утворенням та використанням політичних міфів. Попри деяку недолугість самих цих міфів, вони мали доволі давню історію, унікальність та прекрасно виконували свою справу — формування потрібного іміджу в очах у суспільства. Також через «залізну завісу», та певну відокремленість СРСР від іншого світу, політичні міфи могли діяти більш вдало та, відповідно краще розповсюджувалися. Окрім цього, популяризації політичних міфів в СРСР сприяло те, що журналістика повністю підпорядковувалась пропаганді і популяризувала основи ідеології соціалізму та комунізму. Саме створення СРСР — це вже політичний міф, адже революція зображувалася його мешканцям під кутом їхнього «добровільного» об'єднання. Інші відомі міфи часів СРСР вже розглядалися раніше, у курсовій роботі минулого року. Зокрема, це міфи про «Велику Вітчизняну війну», міфи про «Велику російську культуру» та міфи про «Братні народи» [12].

На жаль, сучасна українська думка теж не застрахована від політичних міфів, найвідоміші з них це про членство НАТО та вступ до ЄС у найближчому майбутньому. Також бувають міфи, які насаджує нам Росія, зокрема це міфи про зміну політичної верхівки, який транслює ідею того, що зміни в політичному керівництві нашої держави здійснюються шляхом впливу та маніпуляції Заходу, найчастіше США. Міфи про те, що президент Зеленський винний у війні тощо. Насправді перелік українських політичних міфів доволі великий.

У політичному житті країн існують і певні парадокси, коли виборці продовжують підтримувати владу, попри її критику з їхнього боку. Прикладом такого парадокса можуть бути вибори Ш. де Голля у Франції минулого століття. Також подібне явище можна спостерігати й в сучасній Україні.

Інформаційна епоха, в якій ми живемо породжує і нові протистояння. Вільний доступ до всесвітньої мережі позбавляє людей критичного мислення. Ми вважаємо, що така віра багатьох людей в певні думки без належного аналізу, може призвести до утворення нових політичних міфів, які в подальшому можуть

впливати на свідомість соціуму. Попри певні недолугі думки, вони все ж знаходять поклик у серцях багатьох людей, що наводить на думку: архаїчні міфи нікуди не зникли, вони постійно видозмінюються та підлаштовуються під час, але завжди існують у соціумі.

Отже, Росія сьогодні — це яскравий приклад популяризація масової політично-міфологізованої свідомості. Через відсутність інакодумства, відсутність критичного мислення, ці політичні міфи набувають ще більшої популярності та поширення серед населення. Поза контекстом впливу політичних міфів, а спостерігаючи ніби збоку, ми маємо змогу оцінити наскільки політичні міфи заповнили свідомість громадян сучасної Росії, та наскільки культ особи В. Путіна тримається за рахунок міфологізованої свідомості власного суспільства. Саме на прикладі Росії можна побачити як держава, не справляючись із власними проблемами, шукає ворогів «зовні»; саме тому виправдовуються загарбницькі війни, бідність населення та деградація провінцій.

Попри все, у міфології також може відбуватися і позитивні риси. Зокрема відбувається консолідація досить багатонаціонального народу. Враховуючи і історичне минуле, і певне зверхнє ставлення росіян до інших народностей, все ж багато із них вважають себе патріотами «єдиної великої Росії».

Яскравим прикладом імперського бачення РФ є міф про «братні народи». Як вже було зазначено у попередній роботі, то цей міф транслює дуже сильний, згубний вплив на Україну [12, с. 37 – 43]. Зокрема заява багатьох істориків про спільну історичну «колиску» дає росіянам право вільно використовувати історію України та позиціювати її як свою власну. Відповідно до цього також виправдовуються збройний конфлікт у 2014–2022 рр., та повномасштабне вторгнення від 24.02.2022 р. Адже за логікою росіян, це не Україна, а Малоросія, відповідно – це їхня земля. Також спільність культури у такому міфіві теж має імперський наголос і дає змогу Росії безперешкодно вивозити музейні експонати з

окупованих територій, та судитися з Україною стосовно того кому має бути повернуте Скіфське золото [44].

I.2 Аналіз політичної міфології у XX ст. через призму концепцій Г. Галлера, Е. Кассіра та К. Льовіта.

Політичний міф — це інструмент за допомогою якого розповідь або історія спотворюється. Зазвичай політичні міфи служать для маніпулювання масовою свідомістю. Варто пам'ятати, що такі міфи містять у собі історичні події, культурні символи чи героїчні постаті, але все це або перебільшено або переписано задля формування тієї громадської думки, щоб політичний лідер зміг виправдати власні дії, або ж узаконити владу. Не варто також забувати, що найчастіше політичні міфи створюються задля мобілізації підтримки, формування національної ідентичності або демонстрації опонентів у не вигідному світлі. Вони часто апелюють до емоційної складової національної ідентичності та колективної пам'яті, а не до об'єктивних чи раціональних ідей; політичні міфи мають колосальний вплив на суспільне сприйняття та поведінку.

Політичні міфи за своєю складовою ірраціональні. Вони допомагають викликати сильні емоції, зміцнювати ідентичність та легітимувати владу, що, відповідно, спонукає маси до прийняття рішень і зміни поведінки, яке часто може суперечити критичній думці. Проте розуміння цього впливу дозволяє розглядати політичні процеси з критичною перспективою, відокремлюючи правду від ілюзій та маніпуляції.

Багато дослідників ще на початок XX ст. розуміли вплив політичного міфу на життя пересічних громадян. Зокрема, Г. Галлер у своїй роботі «Європа та фашизм» [19] стверджує, що розуміння політичного міфу не має нічого спільного

із фактичною правдоподібністю. Окрім цього, дослідник стверджує, що політичний міф використовується для досягнення конкретних політичних цілей, навіть якщо це означає відступ від правдивості та реальності. Дані твердження можна побачити за допомогою прикладів із життя таких відомих фігур як Ж. Сорель, Ш. Моррас та Б. Муссоліні. Всі вони активно залучали політичні міфи для зміцнення своєї влади та легітимності своїх політичних програм.

Варто також звернути увагу на доволі відому заяву італійського фашиста Б. Муссоліні про «Міф нації» [66], на нашу думку, це може слугувати яскравим прикладом того, що політичний міф може бути вигаданим та не відображати реальність, проте виконувати важливу ідеологічну функцію для політичного режиму. З усього вище написаного, можна стверджувати, що політичний міф – це надзвичайно сильний інструмент для досягнення політичних цілей навіть за рахунок втрати реальних фактів [19].

Політичний міф, безперечно, існував завжди, проте саме у ХХ ст. він, можна сказати, перетворюється на «волю до влади». К. Шмітт у своїй праці «Концепція політичного» [22] висунув ідею, що всі цінності, навіть ті, що здаються гуманітарними, фактично є вираженням інтересів, особливо в контексті визначення стосунків між «другом» і «ворогом». Його погляд полягав у тому, що політика є сферою, де визначення ворога обумовлює наші дії та цінності.

У ХХ ст. ця ідея отримала новий вимір через зловживання міфом як основоположним принципом ідеології націоналізму, який використовувався як «релігія, застосована до панування над отарою». Це вказує на те, що влада і контроль над масами стали головними цілями, а релігійні або міфологічні концепції стали знаряддями для досягнення цих цілей.

Г. Галлер аналізує цю нову особливість, вказуючи на те, що фіктивне використання міфу як ідеологічного інструменту влади дозволяє пануванню використовувати маніпулятивні та психологічні способи для зміцнення своєї влади та контролю над суспільством. Такий підхід використовує міфологію не для

відображення істини або цінностей, а для маніпуляції масами та забезпечення стабільності політичного режиму.

Е. Кассіер — це представник неокантіанського світогляду, відповідно, і його роботи стосовно міфу мають антропологічний характер. Зокрема, явище белетризації формується на доволі широкій антропології міфу.

Також варто зауважити, що Е. Кассіер переосмислював свою ранню теорію міфів. Спочатку його аналізу піддавалися стародавні міфи, а потім він вже розглядав сучасну політику. Дослідник стверджував, що попри певні відмінності між політичним та архаїчним міфом, вони все ж мають багато спорідненого. Фокусом його дослідження також виступає те як сучасна політика використовує міфотворчі процеси для формування своєї ефективності.

Варто відзначити, що дослідник також піддавав аналізу радикальну політизацію влади у ХХ ст., і як вона поєднується із міфотворчими конструкціями. Він за допомогою загальної теорії міфу намагався з'ясувати які механізми лежать в основі створення та поширення політичних міфів. Саме пошук ось цих взаємозв'язків надалі допоміг Е. Кассієру зрозуміти чому ефективність політики дуже зростає під час використання міфологічних наративів. Тому, можна стверджувати, що Е. Кассієр не лише досліджував еволюцію міфів у політичному житті, а й намагався пояснити як міфотворчість впливає на політичну реальність та на її ефективність.

Е. Кассієр, на нашу думку, вийшов за рамки простого дослідження навмисного конструювання міфів або концепції «фікціоналізації політики», як це інтерпретував Г. Галлер. Ми вважаємо, що він надзвичайно сильно усвідомлював нюанси сучасного міфу, окрім того, він міг розрізняти глибокі зв'язки між усіма проявами міфу, що охоплювали стародавній, не західний і сучасні аспекти.

За мету у дослідника слугувало з'ясувати в чому сила сучасних політичних міфологій, з огляду на всеохопну теорію міфу. Він прагнув показати ефективність у формування та вплив на сучасний політичний дискурс та дії політичних міфів.

Е. Кассіерер говорив, що «міф двадцятого століття» (вираз, нібито взятий із назви книги нацистського ідеолога Альфреда Розенберга «Der Mythos des zwanzigsten Jahrhunderts») [66], — це обман, який був створений для того, щоб схилити маси до тих думок, які були потрібні заради досягнення політичних цілей. Попри його відверто брехливе походження, Е. Кассіерер вважав, що цей міф може аналогічно справжньому міфу через його сильний резонанс у людській психіці, який дослідник порівняв із впливом архаїчних міфів на світосприйняття людей.

У той час як стародавні міфи черпали силу з релігійних переконань і творчих розповідей, міфи ХХ ст. черпали силу зі своєї квазірелігійної аури, підкріпленої колективною уявою. Е. Кассіерер сприймав тих, хто володів політичним міфом, як втілення і чарівника, і ремісника [66].

Відповідно до всього вище зазначеного, аналіз Е. Кассіерера підкреслює те, що сучасний політичний міф у своїй основі містить парадоксальну природу: попри те, що він свідомо сконструйований, він все ж сильно вкорінений у людське світосприйняття, і, відповідно здійснює вплив на думки та дії.

Виявляючи зв'язок між стародавніми та сучасними міфами та розкриваючи фундаментальну міфотворчість людської цивілізації, Е. Кассіерер піддав ґрунтовній критиці сучасну міфотворчість. Він особливо зосередив свою критику на філософських перспективах, які сприяли відродженню міфів під машкарою авторитарних режимів, таких як «Machtstaat». Критика Е. Кассіерера походила з його твердого переконання, що вірність доктрині невіддільна для її етичних наслідків. Це етичне усвідомлення дає Е. Кассіереру критичний погляд на таких впливових людей як Гегель, Карлейль, Шпенглер і Хайдеггер.

Політична філософія К. Льовіта пропонує унікальну думку через яку можна досліджувати теоретичні наслідки значних політичних потрясінь у ХХ ст. Спираючись на твори К. Льовіта в 1930-х і 1940-х роках, період, позначений його вимушеним виїздом з Німеччини та подальшим переїздом до Італії, Японії та,

нарешті, США, наш аналіз стосується його основоположних праць. До них належать видатні есе, такі як «Часовий децизіонізм Карла Шмітта» (1935), «Європейський нігілізм: міркування про духовні передумови європейської війни» (1940) і «Значення історії» (1949/1953).

Подібно до німців Г. Галлера та Е. Кассіра, К. Льовіт хотів контекстуалізувати сходження фашизму в інтелектуальній Європі, водночас охарактеризовуючи його відмінні риси. У той час, як Г. Галлер, аналізував фашизм через правову та політичну призму, а Е. Кассіра – через епістемологічну та антропологічну перспективу, К. Льовіт застосував інший підхід. Він звернув увагу на головні припущення прихильників «міфу ХХ століття» [20].

У своєму ранньому есе про «випадковий рішенізм» Карла Шмітта з 1935 року К. Льовіт заглибився в маніпуляції Шміттом концепції істини в політиці, відійшовши від діалектичних рамок таких мислителів, як К. Маркс. Тоді як К. Маркс уявляв політичну боротьбу як діалектичний процес, що веде до вирішення конфлікту, політичний децизіонізм К. Шмітта використовував ідеологію, позбавлену своєї діалектичної сутності. У межах парадигми Шмітта утвердження «правди» в політиці стало звичайним ідеологічним інструментом, яким володіли наперед визначені відмінності між другом і ворогом.

Цікавим є те, що К. Льовіт вважав політичну теорію К. Шмітта різким відхиленням від традиційної думки. Він стверджував, що замість того, щоб ґрунтуватися на універсальних принципах, вона відповідала думці, що політичні норми виникли «з нічого» — виключно через довільне прийняття рішень. На нашу думку, відкидання чогось сталого на користь випадковості формує основу політичного дискурсу, яка надає перевагу опортунізму. Контекст цього розуміння дає нам можливість зрозуміти відданість К. Шмітта нацистському режиму.

Розглядаючи думки К. Шмітта стосовно «політичної теології», можна зрозуміти його погляди на суверенітет і природу політичної влади. Дослідник стверджував, що повноваження людини, яка керує державою приходять не від

якогось там джерела легітимності, а від його здатності приймати швидкі та рішучі рішення. Як впливає з перебігу історичного процесу, ця концепція була широко популярною у політичному житті Німеччини першої половини ХХ ст.

Як ми бачимо, його теорія мала надзвичайно глибокі наслідки для всього світу. Його думки стосовно того як має діяти суверен під час кризової ситуації просякнуті авторитаризмом, а інколи й тоталітаризмом. І його думки стають дуже привабливими та популярними для всіх схожих урядів того часу і сьогодення.

На нашу думку, прихід А. Гітлера до влади дав можливість К. Шмітту випродувати свою теорію, так би мовити, на «практиці». Дослідник вбачав у авторитарному стилі правління А. Гітлера порятунок для знедаленої Німеччини, яка потерпала від кризи після Першої світової війни. К. Шмітт повністю надав інтелектуальну підтримку нацистському режиму, але, варто зауважити, що ця підтримка більшою мірою базувалася не на ідеологічній спорідненості, а на вірі К. Шмітта в те, що авторитарний стиль А. Гітлера приведе Німеччину до процвітання.

Оглядаючи праці К. Льовіта, особливо написані у період Другої світової війни, складається враження, що його погляди доволі важкі для розуміння. Проте з усіх його праць, на нашу думку, можна виділити основний аспект: прискіпливе дослідження викривлення політичної сучасності, зокрема піднесення фашистського месіанства.

Цікаво розглядати паралелі К. Льовіта поміж християнськими філософіями від Августина до Гегеля, та їхніми есхатологічними поглядами на час, і як дослідник поєднує це із роздумами про історію. Варто зауважити, що такі дослідники, як Гегель, секуляризували цей наратив, уявляючи, що спасіння розгортається через історичний прогрес. Його критичний погляд поширюється на сучасні філософські течії, аналізуючи, як постаті від Гегеля до Маркса переосмислюють християнське уявлення про внутрішній «сенс» історії.

К. Льовіт, окрім всього іншого, стверджує також про наявність межі між політичною реальністю та філософською думкою, яка пропонує наперед відому кінцеву точку. Проте такі наративи дослідник вважає проблематичними через їх теологічні засади.

Немає сумніву, що деякі твердження К. Льовіта про загальний характер сучасності є сумнівними. Е. Блох, наприклад, поставив під сумнів той факт, що К. Льовіт вивів марксистську філософію з історії секуляризованої есхатології. Подібним чином Г. Блюменберг критикував інтерпретацію К. Льовітом філософії історії Просвітництва.

Попри це, нам видається, що сила аргументу К. Льовіта полягає в фундаментальному розрізненні, яке він проводить між політичними діями у світі людської історії та секуляризованими есхатологічними віруваннями в сенсі історії, що веде до земної спокути.

Отож, якщо розглядати цю відмінність, не можна не оцінити унікальність аналізу К. Льовіта про виникнення схеми історичного прогресу тими, хто, проголосивши занепад західної традиції, об'єднався із перверсивним месіанізмом фашизму. З огляду на ці типи філософії занепаду ХХ ст., особливо ті, що були розроблені К. Шміттом чи М. Хайдеггером, які по-своєму сприйняли ідею, що історія має «сенса», хоча і той, який повертає вбік – від традиційних лінійних наративів. Тому тут, на нашу думку, стає цілком ясным, що концепція прогресу в таких рамках набуває тонкої траєкторії. Загалом, це не просто шлях до ідеального стану, це, насамперед, складна взаємодія, яка часто у собі може мати регресію, або ж циклічність. Отож, ця думка кидає виклик традиційним поглядам на прогрес і спонукає до переоцінки того, як суспільства сприймають свої історичні траєкторії та керуються ними. Приписуючи «сенса» історії у такий спосіб, політичні рішення відкидають занепад історичної традиції як джерела нормативної цінності та уникають перешкод, які така традиція може створити. Рішення «з нічого» найбільш чітко виражає цю ідею зняття всіх обмежень, крім повної реальності.

Ніщо не завадило цим авторам вчасно пристосувати своє рішення до «реальності» ситуації нового німецького режиму та його збоченого месіанства, що обіцяє спасіннясвіту. Зрештою, фактичні ідеології можуть легко радикально інструменталізувати політику як функцію державної влади.

На нашу думку, для розпізнавання особливості розрізнення міфотворчих процесів від реальності, варто розуміти аналітичні основи концепцій Г. Галлера, Е. Кассірера та К. Льовіта. Попри те, що їх вважають «корифеями» у виявленні і вивченні політичного міфу, вони все ж лише частково можуть пояснити весь грандіозний масштаб містифікації. Міфологізація в політиці – це глобальне явище, яке сьогодні поширилось далеко за межі впливу політики. Ці заяви, які визначають складність відмежування міфотворчості від реальності, та підкреслюють постійну необхідність всебічного дослідження розуміння сучасних феноменів міфотворчості, дають виклик фундаментальному плюралізму держав, які керуються верховенством права, особливо демократичних (Г. Геллер). Крім того, вони нав'язують колективну волю, порушують свободу людини (Е. Кассірер) і зберігають ілюзорну віру в порятунок світу. Ці переконання часто призводять до політичного фанатизму, замаскованого під певні знання про майбутнє людської історії (К. Льовіт). Тому концепція «правди» в політиці стає важливою задля перешкоджання спробам політичного маніпулювання та інструменталізації в людських суспільствах.

Сучасний політичний світ вважає, що він майже позбавився від екстреміських ідеологій, проте поки у нас все ще існують такі речі, як: ісламський фундаменталізм, «ХАМАС», рашизм, та багато іншого, то ми не можемо говорити про будь-яке позбавлення від екстремізму. Проте у ХХ ст. Європа надзвичайно сильно знемага від даних тенденцій, які, особливо під час Другої світової війни змагалися за тотальний політичний контроль. Побутує віра у демократичне правління та віра у ліберальну систему, яка дає людям право вибору. Проте попри всі значні зміни, які сталися після Другої світової війни, політичний міф не тільки

нікуди не зник, він трансформувався, щоб тепер служити новим порядкам, та новим ідеологіям.

Ми можемо стверджувати, що політичний міф і далі існує і процвітає там, де так звані межі між фактичною реальністю та вигадками стираються. І саме ось це розмиття дозволяє багатьом політичним ідеологам використовувати міф задля навмисної фальсифікації, яка буде спрямована на відверте маніпулювання масами. Попри так званій невід'ємний збіг між історичною реальністю та уявною реконструкцією, все ж важливо буде відрізнити це від навмисних спроб змінити правду.

Ця відмінність набуває додаткового значення, якщо розглядати стиль правління В. Путіна в Росії, де маніпулювання інформацією та поширення спонсорованих державою наративів є поширеними інструментами політичного контролю. Тому розуміння політичних маніпуляцій через міфи та боротьба з ними залишаються критичними викликами як для західних демократій, так і для авторитарних режимів.

Ця критика ставить під сумнів припущення про те, що уявлення про минуле, на основі яких формуються політичні переконання, за їх суттю подібні до літературних творів. Ніцше переконливо висловив це загальноновизнане припущення або одну з його варіацій у такому вкрай висловлюванні: «Лише тоді, коли історіографія терпить перетворення на мистецтво і, таким чином, стає чистим художнім витвором, вона може підтримувати чи, можливо, навіть пробуджувати інстинкти. Така історіографія, однак, цілком суперечила б аналітичним і не мистецьким рисам нашого часу, для якого така трансформація була б фальсифікацією» [70].

Ідею про те, що реальність є побудовою уяви, часто використовують для узаконення різних інтерпретаційних перспектив, але часто кооптують для сумнівних політичних планів. Але чому політичні ідентичності мають бути обмеженими, часто реконструюючи реальність, а не охоплюючи образні

нарлативи? Хіба свобода уяви в соціальному будівництві не повинна відображати нестримне маніпулювання природою за допомогою технологій?

У сучасному ландшафті, який характеризується демократичним консенсусом і повсюдним впливом технологій і медіа, важливо врахувати думки таких філософів, як Г. Галлер, Е. Кассіерер і К. Льовіт. Вони попереджали про небезпеку інструменталізації політики під прикриттям трюків, міфів чи химер на початку ХХ століття. Оскільки ми рухаємося через конкордат ХХІ ст., їхнє бачення залишається надзвичайно актуальним.

I.3 Виборчі стратегії: розвиток та використання політичних міфів.

Вибори — це динамічний та послідовний процес трансформації організаційно-правових заходів, що має назву електоральний процес на законодавчому рівні. Це складне та логічно структуроване явище, яке охоплює широкий спектр соціально-політичних та культурних умов. У вужчому змісті, виборчий процес — це процес вибору кандидатів на владну посаду.

Виборчі технології — це система, що охоплює різні етапи, включаючи реєстрацію виборців, їх ідентифікацію, висування та реєстрацію кандидатів, а також використання електронних методів для передачі результатів голосування. Всі ці процеси відбуваються відповідно до встановленої юридичної процедури.

Виборчі процеси — це чудова можливість політичних міфів до реалізації. Політичні міфи — це не панацея, з ними також бувають випадки, коли вони не сприймаються масами, або ж не здійснили тих функцій, які на них були покладені; у такому разі їх переформатовують, або ж повністю змінюють. Важливо зазначити, що часто це робиться командою представників політичної еліти, які перед цим уже ознайомилися із певними міфами. Така велика кількість людей і

процедур обумовлена тим, що політичний міф планують міцно впровадити у свідомість; він може виконувати свою функцію маніпулювання не для одного, а для кількох поколінь. Такі міфи надзвичайно сильно структуризовані, до них можна віднести ті, що вже працюють самостійно, або ж ті, що не потребують наукової перевірки фактів, які транслює міф.

Існує думка, що політичний міф використовують виключно для популяризації та підтримки чільного керівництва певної країни, проте це не так, не рідше їх також використовують задля дестабілізації ситуації у державі. Також успіх політичних міфів може змінити достовірність науки та плину історії, адже за його допомогою створюється нова реальність, де він вже виступає не як політичний міф, а як дійсність. І саме до формування цієї нової реальності прагне велика кількість політичних лідерів, особливо це бажання посилюється у період виборчого процесу.

Як вже було зазначено, політичні міфи — це прекрасний механізм для маніпуляції політичною культурою та свідомістю мас, що здатен їх докорінно змінити. Такі міфи дуже часто використовують саме для утримання владних політичних повноважень, або ж задля збереження свого впливу.

Вони активно застосовуються політичними діячами та інституціями, задля утримання, тривалого використання та збереження владних повноважень. Однак умовно позитивним аспектом політичної міфології є єднання членів суспільства навколо певних псевдонаукових тверджень, що сприяє колективній діяльності соціальних груп населення.

Варто наголосити, що часто політичний міф багато дослідників сприймають як надзвичайно ціннісну маніпулятивну технологію, яка, своєю чергою, використовує символічні образи та уявлення задля прямої дії на свідомість спільноти.

Як вже зазначалося, вибори — це надзвичайно важливий період у житті кожного політичного діяча, саме в цей період залежить від виборців якою буде

країна, і хто в ній отримує владу, тому у цей період на населення здійснюється найбільший вплив різноманітними технологіями. Також варто зауважити, що сучасні політичні міфи мають надзвичайно велику кількість міфологічних складових, наприклад, образи протагоністів/антагоністів у політичному житті. Також для відвернення уваги від власних проблем обирають зовнішнього ворога із яким ми маємо боротися; у цей час також вдаються до історичних наративів та міфологем, наприклад використовують образ «Батьківщини-Матері» тощо.

Якщо розглядати сьогодення, то такі образи найбільше можна зустріти під час електоральних процесів, адже саме тоді відбувається детальний розгляд програмних положень політичних партій та біографічних даних кандидатів, коли суспільна свідомість при обранні якомога більше зосереджена саме на власних почуттях та бажаннях.

Варто погодитися з А. Цуладзе та М. Головатим, які запевняють, що продукування та розповсюдження політичних міфів зазвичай здійснюється з метою впливу на маси; тому така констатація викликає певні сумніви щодо користі та цінності наявності політичної міфології взагалі. Політичні міфи впливають на все у виборчому процесі, вони здійснюють маніпулювання масами заради підштовхування їх до тієї чи іншої думки, окрім цього за допомогою політичної міфології можна побудувати стосунки із суспільством, вони також несуть вплив на політичні тактики та стратегічні плани [1].

Варто також зауважити, що політичні міфи сьогодні виробляються для багатьох цілей, одна із таких може бути для регулювання поведінки суспільства через різноманітні канали, наприклад, передвиборчі гасла, піар-кампанії та виступи на ТБ. Задля збереження певного настрою у суспільстві міфи активно використовують ритуали, традиції та символіку. Все це робиться для того, аби збільшити вплив на суспільну думку, можливо об'єднати її задля відчуття єдності; також за допомогою таких міфів формують відчуття колективної ідентичності.

Важливо також розглянути брошури та банери під час виборчої кампанії. Зазвичай на них представлений певний образ кандидата, і це може мати елемент навіювання та слугує засобом впізнаваності, адже створює емоційний зв'язок із виборцями. Наприклад, французький філософ Р. Барт стверджує, що обличчя кандидатів слугують таким собі зв'язком між виборцями й кандидатом, адже акцент найчастіше робиться на взаємодії із суспільством. Тому часто тут вже діють не лише якісь логічні переваги у виборі певного кандидата, а й емоційна складова. «У фотографії виражаються не наміри кандидата, а... весь той стиль життя, продуктом та привабливим прикладом якого він є», — зазначає філософ [15, с. 91]. Часто важливою складовою для емоційного зв'язку із кандидатом відіграє фон, або те, що зображено навколо. Кандидати, які надають фотографії у військовій формі, або у колі своєї сім'ї та, наприклад, у приватній бібліотеці швидше завоюють прихильність аудиторії. Знову ж таки, Р. Барт зазначає, що передвиборчі фотокартки мають розглядатися не лише як зображення кандидата, але і як прекрасний засіб самоідентифікації перед виборцями та продажу власного іміджу. «Просвітлений, ідеалізований, гордо піднесений до типовості. Кандидат тут одночасно зображений і героїзований, йому як би пропонують віддати голос себе самого», — пише він у своїй роботі [15, с. 92].

Варто також відзначити типові аспекти у політичних міфах, які часто можна зустріти у Росії:

- сильний лідер, який часто говорить про важкі періоди в країні, і що тільки він здатний їх подолати на державному рівні;
- часті розмови про минулу велич Росії та обіцянки відновити всесвітню справедливість щодо Росії;
- апологія авторитаризму через твердження, що лише такий лідер здатний повернути стабільність і процвітання, навіть за відсутності свободи вибору та волевиявлення;

- постійні розмови про зовнішніх ворогів держави та думки про те, що лише сильний лідер зможе зберегти цілісність держави.
- дискредитація опозиції відбувається виключно у позитивному ключі, адже всі дії лідера спрямовані виключно на економічне піднесення і підняття рівня життя громадян;
- відновлення «історичної справедливості» щодо Росії та популяризація думки про те, що Росія має право на втрачені «ісконно рускіє» території;
- наголос виключно на традиційних цінностях, коли лідер зображається як їх єдиний захисник у світі, зокрема у справах релігії та інституту сім'ї.

Таким чином, можна сміливо заявляти, що російське суспільство потребує такого лідера, який володіє силовими характеристиками та авторитарним стилем правління. Аналізуючи цінності, які російське суспільство шукає у своєму президентові, можна стверджувати, що їх політичні міфи активно використовуються не лише під час виборчих кампаній, а повсякчас. Образ лідера — В. Путіна, на нашу думку, базується на проблемах та негараздах, які існують у сучасній Росії. Через неспроможність компетентної політики, російські діячі шукають ворога зовні, адже це найлегший приклад задля відвернення уваги від внутрішніх проблем. Також можна прослідкувати, що міфи базуються на авторитаризмі, відсутності компромісів, громадянських прав і свобод, проте варто наголосити, що таке правління цілком влаштовує сучасних росіян. Отже, можна стверджувати, що російське суспільство дуже сильно довіряє і підтримує саме такий тоталітарний режим.

Попри думки, інколи не можна обійтися від політичного міфу, а його використання є цілком прийнятним та зрозумілим. Використовуючи політичний міф помірно можна спростити індивідам вибір на користь того чи іншого опонента, і складний вибір стає доволі легким. Проте, розглядаючи Росію, не можна говорити про раціональне використання політичної міфології. Дивлячись на політичну ситуацію держави, стає помітно надмірна кількість політичної

міфології, яка дуже часто є алогічною та некомпетентною. Політики не лише сучасної Росії, а й Росії всіх часів ніколи не мали відчуття межі у використанні політичних міфів. Тому сьогодні ми можемо спостерігати просто нестримне та інтенсивне використання політичної міфології. Як ми бачимо, ця нестримна жага до політичної міфічності призвела до викривлення історичних фактів та, відповідно, реальності.

Також важливим зауваженням буде те, що ЗМІ активно сприяють формуванню політичного іміджу кандидатів. Це, на жаль, дуже сильно ускладнює завдання для пересічного громадянина — виокремити із сконструйованого позитивного образу професійні якості. Може здатися, що люди обирають свідомо, та насправді їхні рішення можуть бути викликані заздалегідь розробленими стратегіями, створенням яких займалися політтехнологи. Сьогоднішній розвиток маркетингової індустрії спотворив в уяві соціуму реальний образ кандидата, тепер він завдяки рекламі постає перед нами ідеальним моралістом та добродішним громадянином, і через це стирається межа між реальністю та вигадкою [7].

Як і у звичайних міфах, політичні теж не позбавлені сакралізації та протистояння між «добром» та «злом». Проте сучасний світ потребує сучасних рішень, тому тут більше підходять категорії «позитивний образ лідера», який сакралізується, та «найгірший кандидат», який дуже часто може демонізуватися, знову ж таки, наведені дефініції можна досягти за допомогою вдало побудованої рекламної тактики та піар-кампанії, і, звісно, політичних міфів.

Н. Пробийголова стверджує: «Вибори належать до механізмів, унаслідок яких реалізується той чи інший політичний міф. За суттю нинішній політичний міф є запрограмованим утворенням, що реалізується в сучасній політичній свідомості, завдяки чому й відбувається процес міфологізації масової свідомості особистості. Крім того, політичний міф ґрунтується на архетипічних конструкціях, котрі визначають існування певної політичної системи» [8, с.95].

Отже, можемо зазначити, що політичний міф — це надзвичайно потужний інструмент для просування певної ідеології. Він може не тільки об'єднувати людей, а підштовхувати їх до певної думки, що робить його не тільки найчастіше використовуваним елементом у політичному житті, а й доволі небезпечним, з огляду на його маніпулятивність. Маніпуляції політичного міфу досягаються багатьма чинниками, проте найголовніші — це образність, символіка, посилення на історичних постатей, певний символізм, все це створює той настрій, який потрібний кандидатам.

Таким чином, творці політичних міфів вміло використовують різні механізми, включаючи морально-етичні норми, символи, атрибутивні прийоми та психологічні стратегії, щоб сформувати певні уявлення про свої ідеї, цілі та цінності в суспільстві. Ці міфи не тільки ідеалізують минуле і сьогодення, а й пропагують певну модель майбутнього, що відповідає їхнім ідеологічним уявленням. Вони використовуються для підтримки переконань і популяризації певного політичного порядку денного, привернення уваги громадян і мобілізації громадських сил. Отже, політичні міфи стають не лише засобом маніпулювання свідомістю, а й важливим елементом формування політичної культури та ідентичності суспільства.

Політичний міф та ідеологія дуже часто співіснують. Варто зауважити, що ідеологія нерідко слугує елементом політичного міфу. Щодо їхньої різниці, то тут варто відзначити, що політичний міф є лише проявом певного аспекту культурної ідеології, де сама ідеологія є більш загальним і охоплюючим поняттям.

Як вже було зазначено, політичні міфи використовуються як виборчі технології під час політичної боротьби за владу та державні посади. Тому основною умовою виникнення міфів, в умовах конкуренції та розстановки політичних сил, є значний вплив на суспільство. Політтехнологи, партійні ідеологи та іміджмейкери схильні використовувати політичні міфи для конструювання уявної реальності з метою інтерпретації реального середовища та

процесів у ньому в потрібному їм напрямку. Тому політичний вибір громадян не можна вважати повністю виваженим, свідомим і незалежно прийнятим. Опора на міфологічні елементи робить вибір емоційно залежним, тому його не можна назвати цілком раціональним.

Політичний міф не завжди прагне бути історично вірним або правдивим; його часто створюють політтехнологи з метою маніпулювати суспільством. Вони уникають критичного та аналітичного аналізу, бажаючи залишити його в області чутливого прийняття. Часто політичний міф служить лише як знаряддя реалізації політичних технологій.

Отже, ХХ ст. відзначилось шаленою популяризацією політичного міфу. Ментальність людини минулого століття суттєво відрізняється від позаминулого, загалом то це було спричинено заміною традиційного суспільства на індустріальне. Такою ж ментальністю і відзначається ХХІ ст., оскільки сучасна людина також живе у складному інформаційному та технологічному світі. Зокрема, варто відзначити збільшення «катастрофічності» сприйняття світу. Ці зміни були зумовлені різними чинниками, зокрема і впливом соціальних, політичних та культурних факторів, що у свою чергу призвело до збільшення міфологічних форм. Сучасне суспільство панічно боїться будь-яких змін на гірше, тому політичний міф реалізується, і при цьому зважає на широкі погляди людини та суспільства.

Враховуючи історичний досвід застосування політичних міфів як у теорії, так і на практиці, вони можуть виконувати як важливі соціальні функції, так і мати певні негативні наслідки, навіть ставати небезпечними для суспільства та існування держави. Тому, щоб уникнути цих негативних наслідків, важливо розуміти та враховувати безумовну міфологізацію політичного життя та процесів, що відбуваються в суспільно-політичному контексті.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНІ РОСІЙСЬКІ МІФИ ЯК ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ.

На жаль, ніколи не можливо визначити точно нещирю інформацію, яка лягає в основу тієї чи іншої міфологеми. Адже саме із міфологем, як із цеглинок, конструюється міф. Міф можна порівняти із такою собі великою конструкцією, наприклад, із цегляною стіною, де на ній надалі створюються «поверхи» і «надбудови». Якщо ж аналізувати приблизне співвідношення правди та вигадки в російському політичному міфі, то можна помітити, що «найправдивіші» російські міфи будуються у співвідношенні 40% на 60%, де 40% — це чиста брехня, а 60% — це, можна сказати, напівправа [57]. Проте найчастіше таке співвідношення змінюється із точністю навпаки. Отож, можна сказати, що політичні міфи Росії майже не мають у своїй основі правдивої інформації.

II.1 Політична міфологія в епоху Путіна: стратегії та наративи в російській політиці

В. Путін завжди любив переписувати історію, але його любов до цього дійства тільки зросла, коли треба було світовій спільноті якось пояснювати й анексію Криму, і окупацію ЛДНР, і надалі й повномасштабне вторгнення. Одним з улюблених аргументів Путіна є те, що Росія — це продовжувачка традицій Київської Русі [63]. Російського суверена зовсім не хвилює, що схожа назва його держави з'явилась лише у 1721 р., ба більше як доводить археологія у 862 р. не існувало навіть такого міста як Новгород, а за словами російського диктатора саме із нього бере свій початок Росія.

Щоб пояснити цю історичну брехню Путін любить стверджувати, що Росія почала розвиватися маючи два центри: в Києві та Новгороді [64]. Насправді це ніщо інше, як звичайна підміна понять, адже всім відомо, що держава не несла назву Росія, вона називалась Русь із єдиною столицею — Києвом. Таку підміну В. Путін також застосовує стосовно хрещення Русі, тут він стверджує, що саме із 988 р. почала формуватися централізована російська влада. Варто зауважити, що територія, де згодом почне формуватися російська держави до Київської Русі тоді взагалі не мала стосунку. Зокрема, якщо звернутися до праці Ю. Павленка «Передісторія давніх русів у світовому контексті», то ми можемо спостерігати, що витоки росів-русів науковці найчастіше пов'язують із лінією середньодніпровських слов'ян зарубинецької культури та сарматів-роксоланів та їхніх слов'янізованих нащадків. Окрім цього, варто відзначити, що ніяка централізована російська влада не могла зароджуватися на Русі, бо як пише сам Ю. Павленко та згадує у своїх працях багатьох дослідників, зокрема і М. Грушевського, вони усі стверджують, що «руська земля» у вузькому сенсі цього твердження – це «трикутник» між Дніпром, Ірпенем і Россю [5, с. 297 – 313]. Отож, як ми бачимо тут могла утворюватися лише одна політична сила, і це – українська.

Заяви В. Путіна про те, що це «ісконно руські» землі брехливі, адже він наводить аргументацію про те, що була спільна мова, втім варто зауважити, що старослов'янська мова має відношення до всіх слов'ян, а також люди на території Київської Русі розмовляли різними мовами. Слов'янські діалекти цих земель згодом почали формуватися у три мови: українську, російську та білоруську [59].

В. Путін також любить висловлювати історичний міф нібито про те, що лише північні міста змогли зберегти свою незалежність попри навалу монгольської орди, проте, як нам відомо, лише найзахідніші землі змогли зберегти сяку-таку незалежність, і потім утворити Королівство Русь [4]. Центральноукраїнські території згодом увійшли до Великого Князівства Литовського Руського і

Жемайтійського (тут і далі ВКЛ), а якраз сучасна Московія потрапила у повну залежність від Золотої орди.

Стосовно їхньої незалежності дуже вдало висловився російський історик Л. Гумільов: «Наскільки незалежною почувалася Північно-Східна Русь, видно з того, що в 1248 законний спадкоємиць великого князівства Володимирського Святослав Всеволодич, брат загиблого Ярослава, затверджений на престолі Батиєм, був вигнаний Михайлом Тверським, покняживши менше року, дні свої він закінчив в орді, марно добиваючись справедливості» [37].

Досліджуючи вислови В. Путіна не можна не помітити, що він сам у своїх політичних міфах плутається. Спочатку він стверджував, що російська державність формувалась і в Новгороді й в Києві, а вже потім говорить, що великоросійська державність будувалась у Москві. Це може бути пов'язано із тим, що другий варіант більш схожий на історично-дійсний, адже саме у XV ст., після розпаду Золотої Орди утворюється Московія. Московське князівство почало із захоплення сусідніх земель: Твер, Рязань, татарські Казань та Астрахань, Сибірське ханство, і, вже згадуваний, Новгород [37].

Звичайно у всіх своїх псевдоісторичних оповідях Путін не забуває згадувати й Україну. Російський президент утворює міф про те, що українці — це ті ж росіяни, але коли вони були у складі ВКЛ, то поляки займалися їхнім ополяченням, та вклали їм у голови те, що вони не росіяни, а українці. Також він стверджує, що ніяких українців ніколи не існувало, це росіяни, яких так називали, бо вони жили на кордоні, себто «у краю» [63].

Перша згадка України датується XII ст.. У 1500 р. князь ВКЛ у листі до кримського хана Менглі-Гірея називає «нашими Українами» Київську, Волинську та Подільську землі, тобто поняття «Україна» охоплює велику територію, яка поширюється на майже всю нинішню Україну, тобто ні про ніяку «окраїну» йти мови не може. Також у XVII ст. топонім Україна вже присутній на

карті, причому на тих самих на яких Путін та його підлеглі ніяк не могли Україну помітити [36].

Також Путін стверджує, що українські землі, які входили до Речі Посполитої (тут і далі РП) нібито самі попросилися в склад Московського князівства, хоча, як відомо, велика частина українських територій була завойована, а інша отримана у шляху трьох поділів РП у 1772 р., 1793 р., та 1795 р.. Також карта, яку розглядав Путін це частина атласу Східної Європи, його 1674 р. створив картограф Г. Сансон, і ця карта носить назву «Європа поділена відповідно до масштабів її головних держав, поділених на головні провінції». Україна на цій карті присутня. Цікавим також виступає те, що на вищезгаданій карті є Україна, але Росії — нема. Це пояснюється тим, що тоді не існувало назви такої держави. На картах майбутню Росію називали Московія, або ж Тартарія [26].

Також заяви Путіна про те, що в часи Катерини II Росія змогла повернути собі всі втрачені історичні землі, ні що інше, як вигадка, адже Причорномор'я, Приазов'я та Крим ніколи не були не тільки російськими, в сенсі і складі Московії, вони навіть Русі не належали. Тут була Золота орда та Кримське ханство.

Ще один політичний міф Путіна — це те, що лише 1922 при створенні СРСР виникає Радянська Україна, яка до цього взагалі не існувала [63]. Проте це не правда, адже Україна існувала завжди, і протягом історії боролася за свою незалежність, найвідоміше це стало у 1917 р., коли було створено УНР. Більшовицька Росія двічі починала через це війну із Україною, і, щоб її припинити була змушена погодитися хоча б на існування квазі-державності у складі СРСР.

Також Путін любить стверджувати, що землі, які він захоплює, це не окупація, а відновлення історичної справедливості, адже, за його словами, ані Крим, ані Схід, ані південь не мають ніякого відношення до України. Проте, як нам відомо, кордони тоді формувалися за принципом проживання на цій території більшості української людності. Дані брали із російського перепису населення

1897 р.. Проте під час переговорів із Тимчасовим урядом, кордон провели по межі колишніх губерній, тобто велика кількість українців опинилась поза межами України — в Росії. Це показав уже наступний, радянський перепис 1926 р. [10].

Також Путін виправдовуючи Гітлера, тим самим виправдовує себе, адже він стверджує, що це Польща спровокувала напад Німеччини, і що, саме вона винна у Другій світовій війні [30]. Також він ніяк не коментує пакт Молотова-Ріббентропа, проте говорить, що таким чином Росія змогла отримати свої історичні території (мається на увазі західна частина України). Проте Росія ніколи ними не володіла, крім короткочасного періоду окупації під час Першої світової війни. Також він часто стверджує, що після Другої світової війни, західні землі були закріплені за Росією, тоді як насправді їх закріпили за УРСР, яка була не просто частиною СРСР, а країною засновником ООН і підписантом повоєнних мирних договорів.

Як нам відомо, одним із головних аргументів повномасштабного вторгнення Росії до України виступало таке поняття як «денацифікація». Путін уміло маніпулює даним терміном, стверджуючи, що всі українці — це й нацисти, й фашисти, й бандерівці. Проте тут варто згадати америнаського дослідника історії Східної Європи Т. Снайдера, зокрема він говорить: «Фашисти, які називають інших людей фашистами, — це фашизм, доведений до своєї нелогічної крайності як культ заперечення розуму. Це фінальна точка, коли розпалювання ненависті спотворює реальність. Це апогей урочистості волі над думкою. Називати інших фашистами, будучи фашистом, — основна путінська пратика» [23]. На нашу думку, дане твердження дослідника яскраво демонструє зовнішню та внутрішню політику Путіна. У внутрішній політиці Путіна, він і його підлеглі шукають «зовнішнього ворога» із яким вони мусять боротися, адже лише тоді «Росія встане із колін», на які їх поклав фашистський Захід. Росіяни також накладають клеймо фашизму на всіх країн, які не підтримують їхню загарбницьку політику. Для підтвердження своїх слів в тому, що всі українці – це фашисти і найисти він

найчастіше використовує події часів Другої світової війни, де стверджує, що націоналістично налаштовані еліти почали співпрацювати із Гітлером, вірячи, що за його сприяння, вони зможуть здобути незалежність. Насправді — це частково правда, адже у 1939-1941 рр. представники українських націоналістів мали зв'язки із Третім райхом, сподіваючись отримати від них допомогу у здобутті незалежності. Із числа ОУН було набрано 2 диверсійні батальйони. Утім співпраця завершилась дуже швидко, коли у червні 1941 р. ОУН проголосила Акт відновлення Української державності [62]. Уже невдовзі проти керівництва та рядових членів організації почалися репресії.

Цим Путін хотів показати, що українці — це колаборанти, навідмінну від героїчних росіян. Проте може виявитись, що найбільшими колаборантами виступають самі ж росіяни. Зокрема, досліджуючи політичні міфи часів Другої світової війни минулого року, ми змогли виявити, що колаборантів із числа росіян було більше одного мільйона. Із росіян Третій райх зміг зробити чотири армії: російська визвольна РОА, національна РНА, визвольна народна РОНА, і народна національна РННА. За часів правління В. Путіна про даний аспект не прийнятно говорити, зокрема на одне із питань про це, президент Росії відповів так: «Поганий рот, який відкривають деякі діячі там за бугром для того, щоб досягти своїх хвилинних політичних цілей, ми заткнемо правдивою, документальною інформацією (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)» [12, с.22].

Отже, у сучасній політичній міфології епохи Путіна виявляються стратегії та наративи, спрямовані на переписання історії з метою виправдати сучасні політичні дії Росії. Це особливо відноситься до походження та розвитку російської державності, де Путін використовує аргументи про ісконність Росії та спільну мову для підтримки свого власного наративу. Проте, аналіз історичних фактів свідчить про те, що ці твердження є спробами перекрутити історію на користь сучасних політичних цілей. Вирішально важливим є розуміння цих маніпуляцій

для більш глибокого аналізу сучасних подій і їх впливу на міжнародну політичну арену та історичну свідомість.

II.2 Від початку Незалежності до Помаранчевої революції. (1991 – 2004 рр.). рр.

Оглядаючись назад, ми можемо стверджувати, що для більшості населення повномасштабний напад Росії на Україну виявився цілковитою несподіванкою. Для багатьох Росія і надалі залишалась «братнім» народом, багато не вірили що у XXI ст., у період домінування демократії та ліберальності одна держава зможе здійснювати геноцид іншої, до того ж дослухалися до ЗМІ, які тоді транслювали, що війни не передбачається. Які б не були чинники, але нині ми можемо працювати лише із наслідками.

Багато навіть сьогодні вірять, що ескалація конфлікту відбулась виключно у 2014 р., із анексією Криму, та утворенням ЛДНР, проте, насправді, це не так. Росія ніколи не визнавала цілісності України, і із найпершого дня нашої Незалежності не втомлювалась нам нагадувати, що Україна — це Малоросія, і що її створив Ленін. Зокрема, варто згадати одні із перших слів віцепрезидента Росії О. Руцького до українського політика Ю. Щербака: «Ну що хохли відділяться вирішили? (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [38]. Це сталося через кілька днів після проголошення незалежності. На той час у Росії вірили, що українська незалежність — це виключно тимчасовий захід. Яскравий приклад цьому, це багаторічна російська традиція знуцання над українською мовою, коли вони не перекладали такі слова як: самостійність та незалежність. «Да знаю я вашу незалежність! Ни нефти, ни газа, ни золота — никаких залежей. Полная

незалежність!» / «Та знаю я вашу незалежність! Ні нафти, ні газу, ні золота – жодних покладів. Повна незалежність! (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [38].

Насправді багато хто вважає, що одна із причин такого легкого виходу нашої країни із складу СРСР полягає саме в тому, що російська панівна верхівка не вірила, що це насправді, адже вони сприймали нашу державу як Малоросію, а незалежність в їхньому розумінні була лише широкою автономією. Тому, вирогідно, що, якби ставлення до бажання України здобути свободу було б серйозне, то і протидія була б іншою.

Також одна із причин такого легкого виходу із СРСР може полягати в тому, що росіяни не боялися нашої незалежності через те, що вже тоді активно створювався політичний міф, який є надзвичайно популярним сьогодні: міф про «ісконно руські землі». Тому, попри думку, що він почав діяти в 2014 р., його розробляли ще наприкінці серпня 1991 р., коли пресекретар президента росії П. Воцанов та мер Москви Г. Попов заявили про можливий перегляд кордонів пострадянських держав. Йшлося не лише про Крим, а й про частину лівобережної України та Одещину [67]. Отже, вся так звана російська демократія ламалася, коли йшлося про суверенітет та визначення кордонів України.

Побуває також думка, що війна не розпочалася ще тоді через суспільну думку із обох боків. Окрім цього, Б. Єльцин заяви своїх прибічників назвав самодіяльними, і стверджував, що він не має до них жодного відношення. Російські реваншисти навіть сьогодні не можуть пробачити Б. Єльцину тієї поступки, вважаючи, що він діяв на користь України, а не Росії.

Існує навіть один із багатьох політичних міфів, що на історичних переговорах у Біловезькій пущі, п'яний Б. Єльцин махнув рукою на Крим, заявивши українському колезі: «Та беріть собі (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [32]. Проте образ Б. Єльцина, як мирного демократа, який хоче будувати рівні відносини із незалежними державами — оманливий. На нашу думку, він радше вважав, що час більш жорсткої політики щодо сусідів ще не настав.

В. Крижанівський, перший український посол у Москві згадує як російська депутатка Г. Старовойтова, показала йому зміст розмови із президентом у 1991 р.: «В жовтні прийшла до Єльцина, і каже Єльцину, — «Борис Миколайович, вони підуть (тобто Україна стане по-справжньому незалежною). На що їй Єльцин відповів: «Галя, нам головне вигнати із Кремля міченого (мається на увазі президента СРСР М. Горбачова з яким Єльцин мав тривалий конфлікт), а далі ми їх скрутимо (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)» [67].

Ідея про те, що як мінімум Крим треба в українців відібрати набувала популярності в іншій гілці російської влади — законодавчій. Активне ядро депутатів дедалі більше конфліктувало із Б. Єльциним щодо низки питань, до цих парламентарів та їхніх союзників тоді причепилося прізвисько — «червоно-коричневі», бо в їхніх поглядах химерно поєднувалися ультраліві та ультраправі ідеї й мрії про відродження чи то СРСР чи то Російської імперії.

У 1992 р. ми спостерігали як це відбувається. Влітку Верховна Рада ухвалює спеціальне рішення про те, що передача Криму Україні у 1954 р. була не легітимною, із порушенням законодавства, і, відповідно до цього, Росія має право поставити питання, якщо не про повернення, то хоча б про переговори із Україною про статус Криму. А коли це не вдалося реалізувати, адже ніхто серйозно не поставився до цього рішення, то 1993 р. був завданий ще один удар з політичної точки зору: сесія міськради Севастополя проголосувала за визнання м. Севастополь російським містом із базою Чорноморського флоту, і Верховна Рада? Росії ухвалила рішення вважати м. Севастополь містом федерального значення Росії [45].

Вже згаданий О. Руцький під час того ж самого візиту у 1991 р. запевняв, що Росія поважатиме територіальну цілісність України. Проте вже наступного року, він був одним із лідерів «червоно-коричневих», та казав: «Здоровий глуз диктує, щоб Крим став частиною Росії. Ті, хто підписав рішення у 1954 році, були,

мабуть, з похмілля або після сонячного удару (пер. з рос. мови наш– Янчук С.)» [42].

Після рішень російських депутатів, Київ звернувся до ради безпеки ООН, яка стала на захист українського суверенітету. Можна стверджувати, що саме на цьому засіданні ООН проявився плюралізм російської влади, коли представник від Росії Ю. Воронцов заявив, що це рішення не президента Б. Єльцина і, що йому за це рішення соромно. Отож, можемо бачити, що при спробі забрати Крим, тодішня Росія відступила під натиском світу. І їхня двозначність, перекидання відповідальності одне на одного на той час було вигідним для України.

Проте, вигідний для України конфлікт Б. Єльцина із Верховною Радою завершився у жовтні 1993 р. Дійшло до розстрілу із танків Білого дому, де засідав парламент, та арешту його лідерів, зокрема О. Руцького [43].

Після поразки «червоно-коричневих» українофобія із російської політики нікуди не зникла. У лідері російських ліберальних демократів — В. Жириновському, всі бачили лише фріка, котрого не варто сприймати серйозно, але його партія посіла перше місце у новому парламенті РФ — Держдумі, набравши майже 23% голосів. В. Жириновський визнавав право України лише на 6 західних областей.

Від політиків не відставали і російські публічні інтелектуали. Письменник та дисидент О. Солженіцин колись був запеклим ворогом радянського режиму, наголошував на своїх частково українських коренях та з повагою відгукувався про бандерівців з якими сидів у таборах. Проте до та після розпаду СРСР, він невтомно озвучував імперські ідеї про те, що українці чи то частина російського народу, чи то народ, братній російському. А тому, якщо вони і хочуть від'єднатись, то росіяни не мають забувати за свої «ісконні» землі. У О. Солженіцина все це подавалося у більш м'якій формі ніж у В. Жириновського чи О. Руцького, з акцентом на демократію та волевиявлення людей, проте суть залишалася незмінною. Бонусом до цих промов письменника, йшли вже всі нам

відомі псевдоісторичні тези про те, що українську мову створювали австрійці, Україну — Ленін, а Крим нібито подарував М. Хрущов. Вже у 2022 р. в Росії видали збірку текстів О. Солженіцина із українського питання [56].

Ще один антирядничик емігрант, який повернувся до Росії імперським шовіністом — це Е. Лімонов. Пізніше він був у жорсткій опозиції до влади, потрапив до в'язниці, блокувався із лібералами, але ніколи не відмовлявся від антиукраїнських ідей. Його націонал-більшовицька партія, серед іншого, влаштувала гучну акцію у Севастополі, на День незалежності України у 1999 р.. Партійці тоді захопили матроський клуб чорноморського флоту РФ, розкидали листівки, та скандували гасла на кшталт: «Севастополь — російське місто (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)», та «Кучмо, подавишся Севастополем (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)» [69]. Що характерно, путінський режим посадив Е. Лімонова за підготовку вторгнення в Казахстан під гаслами захисту тамтешніх росіян. Хоч цю країну вважають майбутнім потенційним об'єктом збройної агресії Росії в майбутньому, на той момент, дружба із режимом Назарбаєва була важлива для РФ.

Й. Бродський — культовий для росіян автор, нобелівський лауреат. У його вірші «Щодо незалежності України (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)» [55]. Стільки жовчі і презирства, що деякі літературознавці вважають його чиєюсь підробкою із імітацією стилю поета, адже доказів, що автор саме він тривалий час не було, лише у 2015 р. з'явилося відео на якому Бродський читає власний «витвір».

Якщо в ті часи йшлося про Крим, то неодмінно лунали згадки і Чорноморського флоту. Статус кораблів був більш непевним, порівняно із статусом півострова, і Москва в цьому питанні була набагато агресивнішою. Б. Єльцина тоді цікавило більше питання флоту, а не Криму, питання із півостровом було більше допоміжним, і саме за допомогою нього, колишній президент Росії

зміг дотиснути українську владу до тих варіантів вирішення, яке було потрібне Росії.

Після розпаду СРСР Україна отримала на власній території іноземний анклав. Військово-морські бази де-факто контролювала Росія, або її прихильники, значна частина особового складу були або росіянами, або людьми, лояльними до Кремля. Ще навіть до підписання Біловезьких угод 01.12.1991 р., із Севастополя був викрадений авіаносний крейсер «Адмірал Кузнецов». Щойно збудований у Миколаєві корабель мав пройти кілька етапів випробувань. Нібито із цією метою він і вийшов у море, залишивши на березі частину екіпажу, потім на максимальній швидкості попрямував у бік Босфору, і за кілька тижнів, прибув до порту у Мурманській області. Тієї ж зими О. Руцький і закликав командувача чорноморського флоту відводити всі кораблі до Новоросійська, проте той не наважився, побоюючись жорсткої відповіді української влади. Призначений Московою, командувач флоту адмірал І. Касатанов, заборонив підлеглим присягати Україні. Офіцерів та матросів, які все ж намагалися зробити це, відстороняли від виконня обов'язків, виключали зі списків на отримання житла, погрожували звільненням, і, навіть, били [67].

У квітні 1992 р., формально були створені військово-морські сили України, але певний час у них не було майже нічого. Існував Чорноморський флот, який фактично був на українській території, але командував ним абсолютний українофоб І. Касатанов. У Севастополі з'явився штаб військово-морських сил, який фактично був таким собі прихистком військовослужбовців, які хотіли служити під прапором України. Цікавим є те, що цей штаб не мав кораблів, частин, гарнізонів, тобто це було таке собі організаційне ядро, зародок військово-морських сил, перспективи якого насправді були невідомі.

У такій атмосфері невизначеності офіцери самі почали брати справу у свої руки. Екіпаж корабля «СКР-112» вирішив перегнати його до Одеси, щоб зберегти його для України. Фактично після цього «СКР-112» став першим кораблем у

складі військово-морських сил України. Україна змогла це легалізувати, і потім «СКР-112» зміг назад повернутися до Севастополя, але вже як український корабель.

На дипломатичному рівні точилася своя боротьба. У квітні 1992 р. Л. Кравчук, а потім відразу Б. Єльцин, оголосили флот власністю України та Росії відповідно. Майже одразу обидва президенти відкликали свої підписи від таких ультимативних указів, щоб не загострювати протистояння.

Кілька років, поки тривали перемовини щодо розділу флоту, паралельно існував об'єднаний чорноморський флот 2-х країн: ЧФ ВМФ Росії і ВМСУ; українці служили і там і там. Перемовини щодо розділення флоту тривали аж до 1997 р. Позиції України на них були слабшими, оскільки вже за перші роки незалежності, Київ встиг накопичити великі борги за газ. Якщо спочатку йшлося про розподіл кораблів порівно, то з часом Росія змогла відстояти для себе значно більший відсоток.

Попри всі ці речі, більша частина українців і далі вірила в політичний міф про «братні народи», які ніколи за жодних обставин не будуть ворогувати. Можна звинувачувати тодішніх очільників держави за те, що здали ядерну зброю, утилізували, продали та віддали Росії стратегічні бомбардувальники та ракети, але не слід забувати, що 30 р. тому популярною була думка: «ми не збираємося ні з ким воювати, нам не потрібно стільки зброї».

У націоналістах, котрі відкрито говорили про загрозу із боку Росії, зазвичай тоді бачили божевільних маргіналів, які живуть у полоні хибних уявлень. Одна із найрадикальніших організацій УНА-УНСО відправляла добровольців воювати проти армії РФ. Спочатку в Абхазії, потім до Чечні, вони прямо говорили: «краще сьогодні битися із ними там, ніж завтра в Криму та на Донбасі» [67].

У середині 1990-х рр. Росія дійсно не мала сил на серйозне протистояння із Україною: у Чечні важка і непопулярна війна, економіка слабка і нестабільна, нафта дешева, відносини із Заходом є надважливими. Врешті решт, міцної владної

вертикалі ще не побудовано, а Україна, в свою чергу, дала зрозуміти, що просто так віддавати своє вона не збирається. Україна тоді виявилися дещо сильнішою, аніж вважала Росія. Якби не програш Росії у першій чеченській війні, цілком можливо б, що ескалація конфлікту із Росією розпочалася б набагато раніше, а так ми мали кількадесят років більш-менш мирного розвитку.

Тому, коли в українських регіонах розгорталася сепаратиська активність, Москва всерйоз не втручалася, а Київ вирішував проблеми швидко і без крові. У Сімферополі у 1992 р. ухвалюють майже декларацію незалежності. Це не АР Крим, а просто Республіка Крим, і вони з Україною знаходяться в договірному зв'язку, ухвалюють окрему конституцію. У Сімферополі 1994 р. обирають президента — Ю. Мішкова. Перше, що зробив цей український чиновник — це скасував Київський час, а запровадив Московський. У 1995 р., він розсварився із своїми прибічниками, і в них відбувся взаємний розкол. Зрештою Мішкова скинули, а Конституцію змінили настільки, що ніякого президента в Криму бути не може [40].

Другою після Криму українською територією, яку російські імперці вважали своєю, був, звісно, Донбас. Але у 1990-хх. рр., тамтешні проросійські сили без підтримки з Москви були майже не помітними. Луганськ мав теж локальні проросійські організації, але вони були не чисельними, і радше скидалися на маргіналів. Український рух тоді на відміну від сьогодення був дуже сильним. Єдине, що могли ті організації, це роздавати агітки про збереження СРСР.

У травні 1997 р. держави укладають угоду про остаточний поділ Чорноморського флоту. За її умовами, Росія отримала право тримати свій флот в Криму до 2017 р., а вартість оренди об'єктів була погашена за рахунок українських боргів. Дивлячись сьогодні на ці угоди, ми можемо бачити, що вони так би мовити зіграли роль «Троянського коня». Саме через фактор присутності Росії у Криму, РФ фактично почала здійснювати окупацію Криму. Але з позиції

1997 р., буде зрозуміло, що вирішення питання флоту тоді не задовільнило жодного із очільників держав.

Якраз тоді Б. Єльцин промовив у Києві знамениті слова: «Вранці прокинувся почав думати, що ти зробив для України пер. з рос. мови наш– Янчук С.)» [41]. Вирішивши головну суперечку, дві країни згодом підписали так званий договір про Дружбу, співробітництво і партнерство. В ньому сторони визнавали кордони одне одного, та зобов'язувались поважати територіальну цілісність своїх сусідів. Б. Єльцин назвав договір гарантією того, що росіяни та українці і надалі житимуть, як рідні «брати» у мирі та злагоді.

О. Ковжун, який у 1996 р. долучився до кампанії Б. Єльцина, як фахівець із комунікацій був на бенкеті із приводу перемоги Б. Єльцина на виборах: « <...> В. Сурков (на той час молодий піарник, проте пізніше став впливовим кремлівським функціонером, якого вважають неофіційним куратором українського напрямку політики Путіна 2010-х, зокрема преку «Новоросія») зачіпає мого друга, і каже йому: Не переживай, Україну ми повернемо назад» (пер. з рос. мови наш– Янчук С.) <...>» [69]. Цей епізод ще раз доводить, що жодний із російських високопосадовців ніколи так і не сприймав Україну як цілісну і незалежну державу.

Багатьом могло здаватися, що після підписання договорів про розподіл Чорноморського флоту, проблему вичерпано, і відбуваються реальні поступки у бік партнерства, проте Росія ніколи не полишала планів щодо захоплення України, і це проявлялося не лише на політичній арені. Взяти хоча б футбол, матч століття, так називали єдину за всі роки зустріч, тобто пару зустрічей футбольних збірних Росії та України в рамках відбору до Євро-2000. В історію увійшли не тільки перемога українців вдома й епічний гол А. Шевченка у Москві. Фанати різних футбольних клубів (тут і далі ФК) вперше за історію домовилися про перемир'я між собою. Вони заздалегідь випустили сувенірний значок «Російське вторгнення на Україну 1998 р (пер. з рос. мови наш– Янчук С.)», обіцяли

перетворити фонтани в центрі Києва на туалети, демонстративно сідали під час виконання українського гімну, скандували «Чорнобиль», «Сало» та «Ваші баби на Тверській» (пер. з рос. мови наш— Янчук С.)». Українці відповідали: «Чечня» та «Джохар Дудаєв». Не обійшлося і без бійок, хоча й локальних. Також особливо відзначилася газата «Радянський спорт» зі скандальним написом на першій шпальті «Бий хохлів» [27].

Сама Росія остаточно змінюється, завершуються 1990-ті, а з ними і спроби росіян погратися у демократію. Б. Єльцин хворіє, і питання не в тому кого наступним оберуть люди, а в тому кого президент, його родина і оточення оберуть наступником. Народ хоче сильну руку, котра зможе розібратися із непокірною Чечнею, а далі, можливо, і не лише із Чечнею. Бомбардування Югославії силами НАТО у 1999 р., спричинило в Росії сплеск антизахідних і особливо антиамериканських настроїв. Почуття ресентименту, яке було характерним для «червоно-коричневих» тепер стає мейнстримом, і на цьому тлі на політичну арену потрапляє В. Путін, нікому не відомий раніше колишній чекіст. Характерною рисою початку політики В. Путіна стає відсутність спроб лізти в геополітику, його головне завдання — це приборкання Чечні.

Жарти про сало та українських секс-робітниць, звісно не були вигадкою футбольних фанатів. Разом із темою смішної української мови із її «Чахликом невмирущим, спалахуйкою», вони стають каноном російської масової культури. Все це подається як доброзичливий гумор, так би мовити «по-братськи».

Ще одним каноном виступає показ українців як зрадників. Наприклад, якщо у фільмі є зрадник, або просто якась падлюка, то з великою ймовірністю — це буде українець. У 2000 р. вийшов фільм «Брат 2» [72]. Прості російські хлопці, котрі ненавидять американців, євреїв, кавказців та українців, не відрізняють румунів від болгар, а французів від американців, і вбивають пачками без якоїсь особливої мотивації, періодично вимовляючи фрази у дусі «дворової філософії». Враховуючи все вищенаписане не дивно, що диалогія О. Балабанова набула по-

істині культового статусу на Росії, а цитати із фільмів досі подорожують по російському інтернету, включно із тією самою про Севастополь, яку брат головного героя адресує українському бандиту: «Ви мені ще за Севастополь відповісте (пер. з рос. мови наш– Янчук С.)» [72].

Московські знайомі колись розповіли О. Ковжуну про прем'єрний показ фільму, на який зібралася всі тогочасна інтелектуальна еліта: «І на цій фразі про Севастополь аплодисменти були настільки великими, що зупинили кіно. Коли ви останній раз аплодували в кіно?» [68]. Зовсім не випадково другий показ у кінотеатрах «Брат 2» запустили у березні 2022 р..

Паралельно у сотнях російських фільмах та серіалів, оспівуються непереможні російські військові, а гурт «Любе» збирає Палаци спорту із аналогічними піснями. Інше питання те, що подібна продукція була шалено популярною і в Україні, а своєї за великим рахунком, не було. Так само, мільйони українців були в захваті від майстерно створеного політичного міфу, де Путін зображується як альфа-самець.

Другий український президент — Л. Кучма, розчарував Росію. Свого часу він прийшов як проросійський кандидат, і в Кремлі сподівалися, що це буде абсолютний сателіт, але він виявився не таким простим. Л. Кучма вибудовує многовекторність, можна сказати, що він використовує ось цю периферійну зону України, яка перебуває на стику двох світів — Європейського та Азійського. Сучасники президентства Л. Кучми, котрі працювали з ним, зокрема В. Крижанівський, перший посол України в РФ (1992 - 1994 рр.), згадують, що Москва кожного нового керівника намагалися пресувати, так було із Л. Кучмою [69].

У 2001 р. вибухнув так званий «Касетний скандал», що вказував на можливу причетність Л. Кучми до справи щодо вбивства Г. Гонгадзе [51]. Наступного року з'явилася інформація, що нібито за згоди Л. Кучми державна компанія УКРСПЕЦЕКСПОРТ планувала в обхід міжнародних санкцій продати Іраку 4

станції радіотехнічної розвідки «Кольчуга» власного виробництва. І хоча доказів не було, це сутєво зіпсувало відносини між Києвом та Заходом. Наприклад, США призупиноло Україні надання грошової допомоги, а на саміті НАТО в Празі учасників розмістили за французьким алфавітом, а не за англійським лише для того, щоб Л. Кучма не сидів поруч із лідерами США та Сполученого Королівства. Багато дослідників вважає, що це був одна із спецоперацій Росії в спробі змінити багатовекторність Кучми лише на користь однієї країни — Росії.

2002 р. офіційно оголосили роком України в Росії, а наступний рік — навпаки. Президенти зустрічаються ледь не щомісяця, Україна веде переговори про вступ до так званого Єдиного економічного простору, російської альтернативи ЄС. Про економічну складову зближення газета «ДЕНЬ» писала: «І ще в ті часи саме російський капітал за далеких від відкритості умов став переможцем у тендерах з приватизації низки стратегічно важливих підприємств України. Ударний марш російських нафтових компаній українськими просторами за відсутності будь-якої серйозної конкуренції став уже продовженням» [50]. До речі, адміністрації президента України в 2002 р, очолив В. Медведчук, двома роками пізніше його доньку хреститиме В. Путін.

У січні 2003 р, керівники двох держав нарешті визначили спільний кордон, і нанесли його на карту, а вже менше ніж через рік стався територіальний конфлікт, який ледве не закінчився збройним протистоянням. У вересні Росія почала будувати дамбу в бік українського острова Тузла, в Керченській протоці. За дивним збігом обставин, це сталося наступного ж дня після приїзду В. Путіна із робочим візитом до регіону. Україна надсилає до Москви ноту із проханням роз'яснити ситуацію, офіційний Кремль — мовчить. Тим часом, робота кипить, а влада Краснодарського краю запевняє, це все робиться виключно для того, щоб уберегти берег від розмивання. Російські медіа починають активно просувати політичний наратив про те, що о. Тузла — це ніякий не острів, а коса, і якщо це коса, то належить вона вже не Україні, а Росії. В українських містах відбуваються

пікети проти такої спроби анексії. Україна починає поглиблювати дно біля острова, та виставляти обмежувальні буї. Л. Кучма терміново повертається в Україну, скасувавши закордонну поїздку. Київ розміщує на острові прикордонні війська, в районі Керчі починається навчання українських винищувачів. Націоналістичні організації збирають добровольців на захист України, а сепаратисти в Криму вимагають передати Росії разом із Тузлою цілий півострів. Ці ж меседжі транслують російські політики, накшталт Д. Рогозіна [29].

Україна вирішує звернутись по допомогу в ООН та НАТО. Кучма віддав наказ стріляти на ураження, якщо росіяни спробують зайти на український острів. 23 жовтня, коли росіяни побудували вже майже 4 км дамби, а до українського кордону їм залишилося лише 102 м., президенти держав поговорили по телефону і змогли домовитися. Невдовзі будівництво греблі згорнули.

Тузла був недооцінений елемент у державних стосунках 2003 р., адже він показав як Росія збирається впоратися із внутрішніми проблемами. У 2003 р. у партії В. Путіна було завдання завоювати найбільше місця у Держдумі, саме тому був спровокований конфлікт із Україною. І хоч сам він завершився майже нічим, проте ультраправа російська партія «Родіна» на чолі із Д. Рогозіним пройшла легко в Думу, тому що вона говорила ті речі, які не могла собі дозволити «Єдина Росія»; відбулася дуже серйозна патріотична мобілізація і сплеск антиукраїнських настроїв.

II.3. Від Помаранчевої революції до анексії частини територій (2004 — 2014 рр.)

Тим часом наближалися четверті в історії України президентські вибори. Москві однозначно подобався кандидат від чинної української влади, прем'єр-

міністр В. Янукович. Публічні виступи російською, орієнтація на виборців із Сходу та Півдня, образ «міцного мужика», одним словом — свій. Ну а щоб «свій» точно виграв, Росія задіяла свої ресурси. Від візитів Путіна напередодні виборів, коли він старанно позував поруч із Януковичем, до прямої агітації на російських телеканалах, які дивилися мільйони українців. Від підтримки із боку Московської патріархії до десанту політтехнологів до Києва.

Мода на політехнологів із Росії поширилася серед українських політиків ще у 90-х. Це був ще один прояв стійких пострадянських уявлень про те, що все найкраще досі в Москві. Російські фахівці добре навчилися справляти враження на наших багатіїв, які так хотіли у владу і тому платили шалені гроші за рекомендації, які часто були банальними, і не завжди спрацьовували. Але якщо раніше такі росіянські гастролі були лише приватним бізнесом, то у 2004 р. відчувалося, що працюючи на Януковича, Г. Павловський, М. Гельман, І. Шувалов, Т. Сергейцев, С. Марков та ін., виконують державне завдання. Їхній штаб у Києві отримав назву «Руський клуб».

В центрі уваги політехнологів було не стільки створення позитивного образу Януковича, скільки чорний піар його опонента — В. Ющенко. Зокрема вони стверджували, що Ющенко — русофоб, нацист, розсварить нас із Росією та продасть американцям. За його каденції всі заводи стануть, а Україна вступить в НАТО і призовники воюватимуть в Іраку.

У Києві навіть влаштували парад, на якій масовка одночасно видавала себе за нацистів, учасників УНСО та прихильників В. Ющенко. Доказів, що конкретно цей перфоманс влаштували саме росіяни немає, одак він цілком вписувався в їхні методи роботи. Ну і найбільше з творчості російських політтехнологів запам'яталася листівка про 3 сорти українців, хто саме був її автором достеменно не відомо, різні джерела називають Сергейцева та Гельмана, або когось менш відомого з їх команди [60].

Вибори минули і поступово забулися, але тема розколу країни, яку кинули тоді російські піарники ще дасться взнаки. До речі, вже згаданий Сергєйцев у квітні 2022 р, випустив статтю «Що Росія має зробити із Україною? (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [53], в якій відверто закликав до знищення нашої держави та геноциду українців. Проте у 2004 р. ані старання політехнологів, ані допомога із боку Росії, ані фальсифікації не зробили із Януковича президента.

У відповідь на Помаранчеву революцію, орієнтовані на Януковича еліти, вирішили погратися в сепаратизм. У Сіверодонецьку влаштували з'їзд депутатів усіх рівнів, на якому лунали заклики про вихід східних та південних областей із складу України, створення нової держави із столицею в Харкові. «Я хочу нагадати гарячим головам під помаранчевими прапорами: від Харкова до Києва 480 км, а до кордону із Росією 40!» [54], – заявив тоді голова харківського ОДА Є. Кушнарєв. На з'їзді також був присутній мер Москви Лужков. Багато хто із присутніх чекав, що Росія підтримає сепаратиські заклики і втрутиться, але цього не сталося і з'їзд завершився нічим. Одна із причин чому Росія не наважилася тоді втрутитись полягала в тому, що це був перший термін Путіна, який 2004 р, ще не набув такої імперської сили і пропаганди, тому втручання відбувалося на рівні окремих політиків.

Перемога опозиції стала серйозним ляпасом російському політичному керівництву, тим більше Путін, не чекаючи навіть на офіційне оголошення результатів 2-го туру, вже встиг привітати Януковича із перемогою. Зрештою у його картині світу президентів не обирають, а призначають, як призначили його самого в 1999 р., а якщо люди виходять на протести значить за цим хтось стоїть. А. Іларіонов, який був в ті часи радником Путіна згадує як він наполегливо вмовляв Кучму розігнати майдан силою, але той не погодився. Таке рішення чинного президента радикально змінило погляди Путіна і на Україну, і на Захід, і на світ в цілому. Путін не приїхав на інавгурацію Ющенка, натомість почав

дистанційно давати поради новообраному українському президенту та закликав його позбутися антиросійських політиків зі свого оточення.

Для першої своєї міжнародної поїздки 24.01.2005 р. Ющенко несподівано обрав Москву. На зустрічі із Путіним він назвав Росію вічним стратегічним союзником України, голови держав обмінюються дипломатичними компліментами. Проте у 2023 р. Путін охарактеризував Помаранчеву революцію як державний переворот, а 3-й тур голосування як нелегітимний.

Помаранчева революція не лише образила й розлютила Кремль, а налякала його. Хід думок був приблизно такий: якщо Захід зміг скинути владу в Києві, то наступними можемо бути ми. Було вирішено розбудовувати мережу провладних молодіжних організацій на кшталт «Наших». Передбачалося, що коли російська опозиція спробує влаштувати свій Майдан, то проти неї одразу вийде добре приготовлений Антимайдан. Але справді масштабних протестів у ті роки так і не сталося.

Важливим союзником Путіна було небачене зростання цін на нафту в перші терміни його правління. З'явилися гроші і на соціальну сферу, і на красиві вулиці в Москві, і на замирення Чечні на чолі із Р. Кадіровим, і на зброю. А пропаганда невтомно пояснювала, що зростання економіки — це наслідок мудрої політики президента, і що не треба ніяких майданів, бо буде як у лихі 90-ті, або «Як на Україні(пер. з рос. мови наш – Янчук С.)». Сюжети про злиденне життя українців входили в моду на російському телебаченні.

У 2008 р. опублікували фрази, які нібито звучали із вуст Путіна під час зустрічі із американським президентом Дж. Бушем: «Ти ж розумієш, Джордж, що Україна — це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій — це Східна Європа, а інша — і велика, подарована нами!» [46]. За словами анонімного джерела російський лідер додав, що якщо Україна не відмовиться від шляху до НАТО, то Росія забере собі Крим та східні області.

Підстав не вірити цій публікації не було. На той момент Путін вже встиг назвати розпад СРСР найбільшою геополітичною катастрофою ХХ ст., зокрема він під час свого виступу на Мюнхенській конференції з питань політики безпеки 10.02.2007 р. озвучив амбіції повернення РФ у статус супердержави, та висловив невдоволення розширення НАТО на Схід [28].

Вагому частину політичного життя 2000-тисячних становили проросійські партії. Від поміркованих і впливових Партій регіонів із комуністами до маргіналів із «Російського блоку» або партії «Політики Путіна». Прямих доказів фінансування їх безпосередньо із Росії — немає, але принаймні інформаційно їм активно допомагали. Тут знову варто згадати важливу роль російського телебачення для українців у ті часи. «<...> політичний вплив Росії, він якраз от закріпився <...> у 2000-ні роки, тому що після перемоги Ющенка, після Помаранчевої революції <...> російська влада вважала, що кольорові революції наступають на Росію <...>. Вони почали в себе боротися із цим наративом, і вони почали боротися в Україні. Тобто створювати таке лобі проросійське і антиющінківське, антизахідне. <...>, це була цілеспрямована робота, направлена на те, щоб створювати так званий «руській мір». Тобто створювати українських політиків в орбіті Росії, орієнтованих тільки на Росію», — сказав Д. Казанський, український журналіст та письменник [67].

У Києві та інших містах працювали структури, які грантами та іншими засобами просували російську м'яку силу. Наприклад, агентство «Російський центр науки та культури», фонд «Русській мір». До того ж проросійські діячі були частими гостями російського посольства та консульства, а декотрі із них мали ще й російський паспорт. Журналісти писали про російське громадянство В. Богуслаєва, Г. Труханова, митрополита Онуфрія та низки ієрархів в УПЦ МП.

Проросійських людей зазвичай висміювали як алкоголіків та любителів іконостасів із орденів та медалей, але були серед них і добре підготовлені бійці. Деякі із них в майбутньому долучаться до військових із ЛДНР. СБУ, звісно,

знала про всі формування, але майже не протидіяла їм. Одним із винятків — це місцеві філії Євразійського союзу молоді (тут і далі ЄСМ), який у 2005 р. заснував О. Дугін. У жовтні 2007 р., активісти ЄСМ, громадяни обох держав спіяли пам'ятний знак у вигляді тризуба на горі Говерла. Акція вийшла гучною, її коментував навіть президент В. Ющенко, ЄСМ в Україні заборонили, але вандали вже були в Росії [35].

Ще одна потужна деталь, яка тримала Україну у російській орбіті — тема перемоги України у Другій світовій війні. Чим менше залишалося живих ветеранів, тим більше ця сторінка історії перетворювалася на політичний інструмент Кремля та його союзників в інших країнах, в нашій, зокрема. Це явище стали позначати терміном «победобесие». У 2000-хх, за підтримки Москви, розгорнулася масштабна кампанія — «Георгіївська стрічка», а пізніше в 2010-хх, «Безсмертний полк». Сьогодні, де б не робилися подібні акції всім навколо зрозуміло, що це не про пам'ять, а про «руській» мир [48].

Як і раніше, найсильніші позиції Росії були в Криму й особливо в Севастополі, Москва, нагадаємо, не мала жодних офіційних претензій на ці землі, і Путін у своїх тодішніх виступах кілька разів це підтверджував, та це не заважало росіянам почуватися там як дома. Ну а наявність у Криму російського Чорноморського флоту, та настрої значної частини населення додавали їм впевненості. Сергій Громенко, зокрема стверджує: «Російські програми і російські фестивалі «Велике російське слово» — це не просто літературний фестиваль із вшануванням Пушкіна в Ялті чи під Ялтою. Це політичний захід, на цей фестиваль приїжджають чиновники не тільки із Росії, приїжджають там найвищі керманічі самого Криму, і прем'єр, і спікер кримського парламенту, виголошують промови. І все здається неначе так і має бути. І ніхто не піднімає голосу проти того, що це фактично ідеологічна колонізація Криму» [68].

Одним із двигунів російського проникнення в Крим став мер Москви Ю. Лужков. На підтримку російського флоту та подібні речі витрачалися великі

кошти із бюджету російської столиці. У 2008 р. Лужкову заборонили в'їзд в Україну за посягання на її територіальну цілісність.

У 2009 р. М. Найєм написав колонку із провокаційною назвою «Севастополь — не Україна (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [52], це було не проросійське гасло, а констатація того, що журналіст побачив під час поїздки до міста.

Невдовзі після Помаранчевої революції проросійські активісти створили організацію під назвою «Донецька республіка». У 2007 р. її діяльність заборонили, а проти лідерів порушили кримінальне провадження, проте, це не зупинило активність сепаратистів повністю. Активісти організації були частими гостями на конференціях, тренінгах та молодіжних таборах у Росії. Хоча в часи свого розквіту «Донецька республіка» нараховувала лише із півтора десятка людей, у 2014 р. саме її бренд був використаний росіянами і проросійськими політиками для початку війни на Сході.

Українська гуманітарна політика часів В. Ющенка шалено дратувала росіян. Українізацію вони розцінювали як утиски російської мови, вшанування УПА, як героїзацію нацистів, поодинокі та несміливі випадки декомунізації, як війну із історією.

Ще одна болюча тема — Голодомор 1932-33 рр., який Верховна рада у 2006 р., визнала геноцидом українського народу. Тоді як по всьому світу приймалися аналогічні рішення, російська Держдума заявила, що відмовляється визнавати Голодомор геноцидом. У своєму зверненні до Ющенка тимчасовий російський президент — Д. Медведєв використовував термін Голодомор виключно в лапках. За даними документів, оприлюдненими Wikileaks, Москва тиснула на Азербайджан вимагаючи не визнавати Голодомор геноцидом [71]. Російський МЗС блокував розгляд Голодомору на генеральній асамблеї ООН. Праці деяких українських істориків, присвячені темі штучного голоду, були визнані на Росії екстремістською літературою і підлягали забороні. А от антиукраїнські видання в цей час займають все більше місця на полицях українських книгарень. Це

насамперед антиутопії про майбутню війну із Україною та публіцистика, автори якої заперечують право нашої держави на існування. Нікуди не подівся і тренд на українофобію в російському кіно. З фільмів та серіалів можна пригадати: «9 рота» [76], «Ліквідація» [73], «Ми із майбутнього 2» [75], а також знятий трохи пізніше — вже за Януковича «Матч» [74].

Усі роки після 1991 р., Кремль використовував поставки газу як важіль тиску на Україну. Він знижував ціну для лояльних проросійських політиків, підвищував для прозахідних, та погрожував у разі чого перекрити блакитне паливо зовсім. А у 2005 та у 2008 рр., під час президентства Ющенка, Росія взагалі припиняла постачання газу посеред зими. Чорні жарти про те, що треба перекрити українцям газ, та влаштувати Голодомор в нульових, стали частиною російського фольклору.

У 2008 р. Україна та Грузія могли отримати план дій щодо членства в НАТО, але через тиск Москви їм відмовили. А зовсім незабаром, у серпні 2008 р., Росія напала на Грузію. Український президент тоді підтримав Тбілісі, а от суспільство розділилося. В наших містах відбувалися і прогрузинські і проросійські акції. Були ті, хто говорив, що Україна стане наступною жертвою Кремля, зокрема вийшов номер журналу «Тиждень» із відповідною назвою, але більшість українців ці голоси не почула [31].

У 2010 р. В. Янукович бере реванш, виграє президентські вибори. Песимістичні очікування проукраїнських виборців справдилися. Міністром освіти став українофоб Д. Табачник, який тепер працює в російських окупаційних структурах на Запоріжжі. Підписуються так звані «Харківські угоди», за якими Чорноморський флот Росії залишається у Севастополі аж до 2042 року [61].

У 2012 р. парламент ухвалив мовний закон «Ківалова-Колісніченка», номінально він мав захищати всі мови, поширені на території України, але де-факто діяв виключно в інтересах російської. На ключові посади в Україні призначалися люди із тісними зв'язками із Росією, або навіть просто із подвійним громадянством.

Кремль розумів, що Янукович може відбитися від рук, і як свого часу Кучма спробувати багатовекторність, проте на цей випадок у Москві були готові контаргументи: від очолюваного Медведчуком руху «Український вибір», що мав демонструвати бажання українців бути із Росією, та отримував шалену медійну розкрутку, до перевіреного роками економічного шантажу. В українських сирах, солодошах та іншій продукції раптом стали знаходити шкідливі речовини, забороняючи або обмежуюючи імпорт. Найсерйознішого рівня це протистояння сягнуло у 2013 р., коли київська влада нібито зібралася підписувати угоду про асоціацію із ЄС.

Святкуючи перемогу із відступом України від асоціації із ЄС, Путін не врахував одну річ: народ. Громадяни нашої держави були не згодні із діями влади, тому на нас чекала Революція гідності. І тоді Москва вже взялася за зброю.

II.4. Від анексії Криму до початку повномасштабного вторгнення (2014-2022).

Початок 2014 р. можна вважати ілюстрацією ролі особистості в історії. Як нам відомо, Євромайдан вже остаточно трансформується у Революцію Гідності, і, насправді, тоді вже мало що залежало від тодішнього президента — В. Януковича.

16.01.2014 р. регіонали та комуністи у Верховній раді України ручним голосуванням запровадили так звані «Драконівські закони» (Диктаторські закони, або ж закони 16 січня, словосполучення ж «драконівські закони» вживається тоді, коли покарання перевищує вину) [34]. За допомогою цих законів Янукович намагався перетворити Україну на подібність до Росії, адже це були надзвичайної жорстокі та тотально диктаторські нововведення, окрім цього, вони мали на мені заборонити протести. Опісля уряд збільшив кількість загонів «Беркут» у 6 разів,

посилив їхні повноваження, та озброїв більш потужними і небезпечними засобами, котрі прибули із Росії.

Янукович все ще мав надію на поновлення своєї диктаторської політики, та придушення Революції Гідності, заради цього він кидає на Євромайдан озброєних тітушок, а згодом і спецназ із бойовою зброєю. Проте, будь-які спроби колишнього президента щодо поновлення влади були провалені, і вже 19.02.2014 р., він розпочинає евакуацію награбованого, та підготовку до втечі. Також цей період: 18 — 21.02.2014 р. характеризується особливо жорстоким наступом на протестувальників. І вже 20.02.2014 треба розцінювати як дату війни Росії проти України, або ж як дату російського гібридного вторгнення.

Варто зауважити, що військові дії не робляться спонтанно, і ще під час того як стояв Євромайдан, і при владі залишався Янукович, Росія вже готувалась до вторгнення в Україну. Існування безлічі політичних міфів лише допомогло Росії послабити ситуації в Україні, та посилити у свого народу відчуття відновленої справедливості. Путін створив навколо себе образ збирача «ісконно руских» земель, анексія Криму, та створення ЛДНР якраз яскраво ілюструють даний політичний міф.

У Криму починають з'являтися «зелені чоловічки» — російські війська без знаків розрізнення, вони блокували українські військові частини та органи влади. На жаль, повний розбрат тогочасної політичної ситуації в Україні тільки допоміг росіянам в окупації Криму та східних областей, адже коли більш-менш сформована політична перхівна спробувала порозумітися із владою Криму, це вже нідочого не призвело, адже там вже активно «хазяйнували» росіяни, які звозили кримських депутатів до ВР під дулом автоматів, як це засвідчив Стрелков [39]. Вони задля легітимності переходу Росії оголосили референдум. Варто відмітити, що Путін тоді активно відхрещувався від впливу на події у Криму, звинувачуючи США [47].

Вже у квітні Путін розширив межі свого впливу, адже відбулось вторгнення на українську частину Донбасу. Разом із ЛДНР пропутінські активісти спробували здійснити переворот і в інших містах, зокрема у Харкові та Одесі. Проте у цих містах путінський політичний міф у підтримку російськомовного населення та приєднання ісконно руських територій провалився, адже більше ніхто не бажав відділятися.

Наразі важко аналізувати чи змогла б Україна відбити атаку Росії. Наші сили тоді насправді були доволі низькі, а окупація Криму готувалась не один рік. Попри невдачу Путіна створити «сухопутний міст» до Криму не обійшлося і без жертв. Зокрема, в Одесі путіністи під прикриттям міліції обстріляли українську мирну ходу, після цього їх загнали у Будинок профспілок, де багато із них загинуло у пожежі. Отож, можна стверджувати, що путінські міфи стосовно того, що східна та південна частина України — це початково російські землі зазнала поразки на значній території України. Тому після такої стратегічної невдачі Путін вирішив утримати, те, що зміг захопити. Коли українські війська і добровольці розпочали успішний наступ на території ОРДЛО, і майже звільнили дані території, то їх почали розстрілювати важкою артилерією із території Росії, потім розпочалося пряме вторгнення, й оточення українських бійців в Іловайську. На жаль, агресори зазнали невдачі лише із Донецьким аеропортом, зайнятим бійцями ЗСУ у травні 2014 р.. Проте варто відмітити і наші перемоги, саме тоді доволі малі військові сили України змогли відбити російські війська від Маріуполя, і місто змогло прожити ще більш-менш стабільно та щасливо до лютого 2022 р..

Під час військових дій російські військові потрапляли до українського полону, але навіть їхні зізнання не змогли примусити Путіна підтвердити власну причетність до війни на Донбасі. Улюблена російська маніпуляція із газом, вже почала сприйматися як буденність.

2014 р. навечно увійшов до історії як приклад розвінчування політичного міфу про братерські відносини із Росією. Кремль спробував захопити Україну

силою, брешучи всьому світові про свою виняткову миролюбність. На жаль, ціна віри України міфіві у братні народи — це тисячі життів українців.

З початком 2015 р. російські гібридні війська розпочали масовий наступ на Донбасі. Ціль номер 1, Донецький аеропорт, який виявився у повному оточенні. Також у цей час відбулося багато терактів проти мирного населення, зокрема 13.01.2015 р. теракт під Волновахою, 24.01.2015 обстріл Маріуполя. Кремль йде на черговий злочин обстрілює забороненими касетними боєприпасами житловий квартали підконтрольного Україні Краматорська.

9.04.2015 Верховна Рада з першої спроби ухвалює за основу та в цілому так званий пакет декомунізаційних законів. Тодішній голова Інституту національної пам'яті В. В'ятрович обгрунтовуючи доцільність такого кроку, наголошує, що йдеться не про гуманітарний вибір, а про питання національної безпеки [33]. Адже більшість із сепаратистів, які пішли в терористичні загони ОРДЛО саме носії радянських та сучасних політичних міфів та цінностей. Починається масовий демонтаж пам'ятників радянської епохи та перейменування вулиць.

Тим часом у Росії вбито головного опозиціонера режиму Путіна Б. Немцова. Офіційно слідство достатньо швидко призначило винних п'ятьох чеченців однак замовників так і не знайшло, бо це означало вийти на самого В. Путіна або його оточення.

Загалом, Україна у 2015 р. зробила чимало на шляху реформ. Стартувала децентралізація передача місцевим громадам повноважень та коштів, з'явилася натяки на деолігархізацію, зокрема президент П. Порошенко звільняє з посади голову Дніпропетровської ОДА І. Коломойського. А ще у 2015-му було створено антикорупційну прокуратуру, після цього Єврокомісія рекомендувала скасувати візи для громадян України, проте до повного безвізу ще чимало перешкод.

2016 р. можна охарактеризувати замороженою фазою війни, також варто відмітити, що саме цього року Україна виграла на пісенному конкурсі «Євробачення», друге місце посіла — Росія. Варто відмітити, що Джамала

виграла конкурс із піснею «1944», яка розповідає про депортацію кримських татар урядом СРСР. Окрім цього, цікаво також поглянути на те як відреагували російські коментарі на перемогу України: «<...> можна сказати, що голосування було упередженим. <...> пісня по суті про близьких родичів, (пер. з рос. мови наш – Янчук С.)» [65]. Таким чином, можна стверджувати, що Росія не могла повірити, що країна, яку вони вважали своєю колонією, країна, культуру якої Росія знищувала протягом багатьох років, змогла їх перемогти. Це можна вважати ударом по імперським амбіціям Росії. Також у коментарях ми можемо прочитати, що росіяни не сприймали депортацію корінного населення України — кримських татар чимось ганебним, адже пісня не про жахливу трагедію, а про «родичів» співачки. Отже, перемога Джамали стала не лише музичною, але і важливою політичною та історичною заявою, яка резонувала далеко за межами конкурсу.

2017 р. для України був дещо драматичним, та водночас переможним. Україна стала ближчою до ЄС, адже саме 2017 р. для нас стало можливим подорожувати за біометричним паспортом. Це можна вважати одним із кроків до вступу України у європейську сім'ю.

Незважаючи на три роки війни на Сході України, країна залишалася в зоні впливу Росії. Російські соціальні мережі «Вконтакте» та «Однокласники» продовжували користуватися популярністю серед українців, що дозволяло Росії поширювати політичні міфи та впливати на суспільну думку в державі. Лише у 2017 році Україна зробила важливі кроки для зменшення цього впливу, блокуючи доступ до цих платформ на території країни. Це було символічним розривом із російською інформаційною пропагандою та кроком до інформаційної безпеки.

Також цей рік можна охарактеризувати першим кроком до сепарації від МП, адже цього року Україна започаткувала державним вихідним також і 25 грудня. Це свідчило про бажання України вийти із зони впливу російської церковної структури, на жаль, цей процес не завершився навіть зараз.

Отже, 2017 рік став роком значущих змін для України. Незважаючи на драматичні події, він також був переможним, оскільки Україна продовжила свій шлях до європейської інтеграції, посилила інформаційну безпеку та зробила важливі кроки у релігійній сфері, спрямовані на зменшення впливу Росії.

2018 р. Україні приніс нові виклики та перемоги. Зокрема, варто згадати лютий 2018 р., коли у Стокгольмі тамтешній міжнародний арбітраж нарешті виніс вердикт у суперечці українського Нафтогазу та російського Газпрому. Кремль хотів від України десятки мільярдів доларів, наполягаючи на старому контракті. Загальна сума контракту складала близько 125 млрд. доларів. Всьому світові, але найбільше українському Нафтогазу було зрозуміло, що це виключно політичні вимоги від Росії. Своєю чергою Нафтогаз вимагав від Росії компенсацію за невикористаний росіянами транзит. Стокгольмський суд відмовив Кремлю, натомість Газпром мав сплатити понад два з половиною млрд. доларів на користь України. Кремль відповів уже наступного дня за температурою -20 знизив тиск на вході в українську трубу, що поставило під загрозу транзит газу до Європи. Україна не відмовилась від своїх прав, тому врешті Кремлю був змушений сплатити Україні відсуджене разом із пенею.

Ще одна перемога та відхід від російського міфу про російську мову стався 28.02.2018 р., коли Конституційний суд України визнав неконституційним так званий мовний закон «Ківалова-Колесніченка», за допомогою якого фактично в окремих регіонах квазі-державною мовою визначалася російська.

Ще одна перемога України сталась у квітні 2018, коли П. Порошенко та верховна рада України звернулися до Вселенського патріарха Варфоломія із проханням надати Томос про автокефалію для Української православної церкви. Варто зауважити, що до звернення приєдналися також колишні президенти нашої держави – Л. Кравчук, Л. Кучма та В. Ющенко. Для української державності та незалежності це дуже багато значило, адже це означало, що ми можемо нарешті позбутися тенетів РПЦ.

Для Росії це можна вважати ударом, адже це серйозна перешкода до одного із багатьох російських міфів, згідно якого вони мають право на території України, адже вона все ще знаходиться в канонічній території та зоні впливу РПЦ. Росія активно використовувала даний політичний міф, як прекрасний важіль впливу не лише на Україну, а й на світову спільноту, адже вони стверджували, що церква у нас спільна, а від цього спільним стає і все інше: історія, культура, мова.

Для всього світу, бажання України отримати Томос міг свідчити про її бажання відійти від імперського впливу Москви. Також це показує наше бажання не лише до територіальної незалежності, а й духовної.

З огляду на все вище наведене, ми можемо засвідчити, що бажання України отримати Томос свідчив про несприйняття російського імперського міфу, та бажання будувати власну історію, культуру, віру, уникаючи периферії із Росією.

Рік 2019 розпочався з визначної події в релігійному житті України: напередодні Різдва Вселенський Патріарх Варфоломій надав предстоятелю Православної Церкви України (ПЦУ) Епіфанію Томос про автокефалію, що означає незалежність Української церкви від Російської Православної Церкви. Цей акт став значущим кроком у напрямку релігійної незалежності України від Росії, підриваючи довготривалий російський міф про канонічну територію.

Росіяни не вірили, що Україна зможе досягти цієї автокефалії, вважаючи, що їхній вплив на релігійне життя України непохитний. Це було частиною більшого політичного міфу, який зображав Україну як залежну територію, яка не здатна функціонувати осібно від російського контролю. Російська влада робила спроби дискредитувати цей процес, включаючи провокації та спроби вплинути на українських релігійних лідерів.

Надання Томосу також викликало обурення в Росії, де цей крок сприйняли як загрозу своєму впливу в Україні. Незалежність ПЦУ від Москви стала символом ширшого руху України до політичної, культурної та духовної незалежності від Росії.

На політичному фронті 2019 р. був насиченим. Під час президентських виборів у другому турі перемогу здобув В.Зеленський, який обіцяв завершити війну та реформувати країну. Вибори показали, що українці прагнуть змін, віддавши перевагу новому обличчю в політиці, незважаючи на досвідчених політиків, таких як Ю. Тимошенко та А. Гриценко.

У своїй політиці Зеленський поновив діалог з Росією, що дозволило звільнити частину українських полонених, але також викликало суперечки через звільнення підозрюваних у важких злочинах, включаючи беркутівців та осіб, причетних до збиття рейсу «МН17».

Рік також відзначився розпуском Верховної Ради та проведенням нових виборів, на яких партія «Слуга народу» здобула монобільшість, що дозволило сформувати уряд без коаліції. Однак, стосунки з США погіршилися через скандал з дзвінком Д. Трампа до Зеленського, що призвів до процедури імпічменту проти американського президента.

На початку 2020-го року президент Зеленський загадково зник з поля зору, що спричинило чимало чуток та спекуляцій. Згодом з'ясувалося, що він перебував в Омані. Цей візит збігся у часі з трагічною подією: український літак авіакомпанії МАУ був збитий в небі над Іраном, що призвело до загибелі всіх 176 людей на борту. Іран визнав, що літак був помилково збитий російською ракетою, що викликало міжнародний резонанс.

2021 р. ознаменувався для України напруженою ситуацією на кордоні із Росією. Попри думки багатьох закордонних спостерігачів про те, що слід очікувати нападу, влада України заспокоювала народ, стверджуючи, що все під контролем. На жаль, це було причиною ще більшої паніки, та читання недостовірних джерел. Початок 2022 залишався також дуже напруженим, для багатьох українців видавалося дивним, що українська влада мовчить про можливий наступ, попри те, що багато дипломатів покидали нашу країну, і багато

держав не рекомендували своїм громадянам відправлятися подорожувати Україною.

Всім цим, Росія намагалась змусити Україну здатися ще до початку повномасштабного вторгнення, адже тоді вона вважалась другою у світі країною за військовою силою. Також Україна на початку 2022 р. все ж продемонструвала свою готовність до війни, почала поширюватися інформація стосовно «тривожних» валізок, а збройні сили України перебували у підвищеній готовності.

А 24.02.2022 р. стало зрозуміло, що ніякі дипломатичні дії, ніякі вмовляння та залікування не мали жодного впливу на Росію. Вона, підтримувана своїм псевдоісторичним минулим, та багатьма політичними міфами, які існували виключно через українську приналежність до Росії, розпочала повномасштабне вторгнення. Адже історія Росії може існувати лише за умови відсутності на карті незалежної України.

Отже, провівши дослідження із початку незалежності до сьогодні, стає цілком зрозуміло, що Росія ніколи не мала на меті дозволяти існування незалежної України. Вся удавана дипломатичність та демократія розбивається, коли постає питання Криму, східних та південних областей, та загалом всієї України. Як можна зрозуміти, найбільшою своєю помилкою сучасна Російська імперія вважає те, що 24.08.1991 р. вона не змогла протистояти незалежності нашої держави, і тепер виявила, що її історія, яка є нічим іншим, як фальсифікацією розсипається. Заради підтримання свого іміджу, та безапеляційної віри у свою вищість вона змушена припини існування України.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження, відповідно до заявленої мети та поставлених завдань ми:

- Дослідили процес становлення політичного міфу в історичній ретроспективі. Нами було виявлено, що політичний міф формувався протягом усього періоду існування людства. Також у ході написання роботи, ми змогли зрозуміти, що попри давній вік політичних міфів їхня мета майже не зазнала змін, адже вони і далі використовуються для виправдання чи легітимізації певної політичної ідеології, або ж дій лідера певні держави, найчастіше тоталітарної. Окрім цього, досліджуючи історичну періодизацію політичного міфу ми змогли синтезувати думки багатьох дослідників даної теми. На нашу думку, це дало нам можливість краще осягнути тезу того, як політичні міфи конструюються, поширюються та видозмінюються із часом.
- Розглянули етапи та провідні концепції дослідження політичного міфу у ХХ столітті. Нами було виявлено, що у дослідженні політичних міфів ХХ століття найбільшу увагу заслуговують праці Г. Галлера, Е. Кассірера та К. Льовіта. Ми змогли порівняти думки трьох дослідників стосовно даної проблеми, та виокремити тезу, що політичний міф виникає як символічна форма вираження колективної віри і цінностей, тоді як концепція секуляризації есхатології Карла Льовіта підкреслює присвоєння релігійних тем у політичних наративах. Окрім цього, аналіз політичного міфу через концепції Г. Галлера дало нам розуміння того як відбувається поширення політичних міфів та як вони зміцнюються. Всі три дослідники зійшлись на думці, що політичні міфи служать потужними інструментами для формування суспільної свідомості та легітимізації влади. У контексті тези

про російський неоімперський міф як екзистенційну загрозу для українського суверенітету, розуміння динаміки політичного міфу, висвітленого цими вченими дає нам цінні перспективи щодо походження, поширення та наслідків цього міфу для українського суверенітету.

- З'ясували специфіку використання політичного міфу, зокрема у виборчих стратегіях. Політичні міфи відіграють значну роль у формуванні сприйняття виборцями та впливають на результати виборів. Ці міфи стратегічно побудовані за допомогою піар-кампаній і реклами, щоб створити сприятливий образ кандидатів або демонізувати опонентів. Вони маніпулюють суспільною свідомістю, часто оминаючи критичний аналіз і зміцнюючи емоційні зв'язки з виборцями. Важливо розуміти використання політичних міфів, оскільки вони суттєво впливають на політичну культуру та суспільну ідентичність. Однак їх маніпулятивний характер також створює потенційні ризики для демократичних процесів і прийняття обґрунтованих рішень.
- Проаналізувавши феномен неоімперського (путінського) міфу, ми встановили, що маніпуляції, здійснювані Володимиром Путіним із історичними наративами, служать стратегічним інструментом для виправдання сучасних політичних дій і територіальних амбіцій Росії. Вибірково інтерпретуючи або відверто спотворюючи історичні факти, Путін намагається легітимізувати претензії Росії на українські території та представити Україну як невід'ємну частину російської історичної та культурної спадщини. Розуміння цих маніпуляцій є критично важливим для глибшого аналізу поточних подій та їх впливу на міжнародну політичну арену, оскільки вони дозволяють виявити справжні мотиви та цілі політики Росії.
- Висвітлили екзистенційні загрози функціонування неоімперського міфу стосовно українського суверенітету на різних етапах розвитку

державності України. Україна має незалежність із 24.08.1991 р., і саме із цього дня Росія утворює свої політичні міфи, деформуючи дійсність, та змушуючи Україну перебувати в орбіті інтересів РФ. Дослідивши період незалежності України, ми змогли виявити, що Росія ніколи не мала мети визнавати суверенітет нашої держави, адже тоді вона більше не зможе видавати історію України як власну. Політичні міфи та викривлення думок відбувається поступово, це можуть бути не грандіозні та великі за розмахом політичні операції, а звичайні художні фільми, які українці дивилися так само активно, як і росіяни, і саме із таких маленьких на вигляд речей поширювалися зерна сумніву, та утворювалося відчуття меншовартості, яке поступово пере трансформувалося у думку про те, що Росія це просто «старший брат», який хоче повернути молодшого у лоно сім'ї.

Отже, як нами було з'ясовано, російський неоімперський міф несе глибоку, екзистенціальну загрозу українському суверенітету. Він, на жаль, за роки свого існування зміг дуже сильно закріпитися у свідомості багатьох громадян, не лише Росії, а й України. Відчуття меншовартості, та возвеличення всього російського лише посилили цей вплив. Російський неоімперський міф гальмує будь-який прогрес України, применшуючи її здобутки на світовій арені, та відбираючи її само ідентичність, та історичну спадщину. Як нами було з'ясовано і минулого року і цього року, російський міф існував завжди, і його головна мета – це не захоплення українських земель, хоча це буде перевагою, а винищення цілої нації – те, що ми можемо бачити зараз – це геноцид українського народу. Під час правління В. Путіна цей міф лише більше посилювався, він став більш агресивним, та ще більше набував популярності, всі дії президента Росії призвели лише до війни, та знищення багатьох українців. Тактика «випаленої землі», яку сьогодні активно застосовують росіяни лише дає змогу знову побачити, що вони

готові на все задля свого суверена, не піддаючи його дії критичним думкам та поглядам. Що лише ще більше показує який згубний вплив має російський неоімперський міф на свідомість громадян. Тому, розуміння витоків, впливу та розвитку даного міфу має вирішальне значення задля нашої перемоги та захисту нашої національності.

БІБЛІОГРАФІЯ

Дослідження

1. Головатий М. Політична міфологія : навч. посіб. Київ : МАУП, 2006. 144 с.
2. Демчук Р. В., Актуальні міфи імперської ідентичності. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2017. №39. С. 63 – 74.
3. Іванов В. Народні розповіді про домовиків, лісовиків, водяних і русалок. Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Т. 5. Вип. 1. Х., 1993
4. Ісаєвич Я. Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. Київ : Наук. думка, 2009. Т. 5 : Королівство Русь. 560 с.
5. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. *Середньодніпровська «Руська земля» та утворення Давньоруської держави* Київ : Фенікс, 1994. С. 297 – 313.
6. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.
7. Пробийголова Н. Концептуальні підходи до визначення категорії «політичний міф», *Політолог зап* : зб. наук. праць, Вип. 3, Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2010. С. 210–219.
8. Пробийголова Н. Міфологізація масової свідомості під час політичної кризи, *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії*. 2014. Вип. 4. С. 95.
9. Топалова С. О., Маніпулювання свідомістю як технологія впровадження політичних міфів. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. №7. С. 163 – 172.
10. Хоменко А. Національний склад люности УРСРР. Перепис 17 грудня 1926 року : Харків : Держвидав «Господарство України», 1931. 144 с.
11. Штепа П. Московство: його походження, зміст, форми й історична тяглість. 5-те вид. Дрогобич : Відродження, 2005. 410 с.

12. Янчук С. Політичний міф як елемент маніпулювання масовою свідомістю у Радянську добу: курсова робота. Київ : НаУКМА, 2023. 53 с.
13. Bacon F. History of the Reign of King Henry VII. Cambridge University Press, 1622. 336 p.
14. Baldwin S., Gillen F. The Native Tribes of Central Australia : Originally published. London, 1899.
15. Barthes R. Mythologies, translated by Annette Lavers. New York : Farrar, Straus&Giroux, 1972. 191 p.
16. Bottici C. A Philosophy of Political Myth. New York : Cambridge University Press, 2007. 286 p
17. Cassirer E. The myth of the state. New Haven and London : Yale University Press, 1946. 320 p.
18. Eliade M., Aspectos del mito, V Books, 2000. 174 p
19. Heller H. Europa und der Faschismus. VDM Verlag Dr. Müller : 2007. 144 p.
20. Löwith K. Der okkasionelle Dezisionismus von Carl Schmitt, *Sämtliche Schriften*, vol. 8, *Heidegger : Denker in dürftiger Zeit*, Stuttgart, Metzler, 1984, p. 34
21. Malinowski B. Myth in Primitive Psychology, The Giants in England. Nature. 1927. P. 115–115
22. Schmitt C. The Concept of the Political. Der Begriff des Politischen, 1932. 105 p.
23. Snyder T., We should say it. Russia is fascist. New York Times, Opinion Guest Essay, 2022. 4 p
24. Sorel G. Reflexions sur la violence. Paris : Marcel Rivière et Cie, 1908. 394 p
25. Tudor H. Political Myth. United Kingdom : Bloomsbury Publishing PLC, 1972. 160 p.

Інтернет-джерела

26. Байцар А. Тартарія – загадкова земля. карти XIII-XIX ст. : веб-сайт. URL: <http://baitsar.blogspot.com/2018/06/xvi-xix.html> (дата звернення: 21.04.2024).
27. «Бей, Хохлов – спасай Россию». Дерзкая обложка «Советского спорта» перед матчем с Украиной. *Sports.ru* : веб-сайт. URL: <https://www.sports.ru/tribuna/blogs/091099/2595668.html> (дата звернення: 21.01.2024).
28. Все сбылось. 15 лет назад Путин рассказал о том, что сделает сейчас. *Radio Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-myunhen-2007-ukraina-svit/31696380.html> (дата звернення: 21.03.2024).
29. Все починалося з Тузли: коли російські ЗМІ почали «воювати» проти України. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform* : веб-сайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/26/vse-pochynalosya-z-tuzly-koly-rosijski-zmi-pochaly-voyuvaty-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 21.01.2024).
30. Гітлеру не залишили вибору: Путін "знайшов" нового винуватця Другої світової війни. *24 Канал* : веб-сайт. URL: https://24tv.ua/putin-zvinuvativ-polshhu-pochatku-drugoyi-svitovoyi-viyni-vidbiliv_n2491574 (дата звернення: 01.02.2024).
31. Грузія. Урок 08.08.08. *Тиждень* : веб-сайт. URL: <https://day.kyiv.ua/article/nota-bene/rik-rosiyi-v-ukrayini-startovi-mozhlyvosti> (дата звернення: 04.12.2023).
32. Два історичні дні 1991 року у Біловезькій пущі: міфи і реальність - BBC News Україна. *BBC News Україна* : веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38234553> (дата звернення: 11.11.2023).

33. Декомунізація: вчимося на чужих помилках. *LB.ua* : веб-сайт. URL: https://lb.ua/news/2015/07/01/309728_dekomunizatsiya_vchimosya_chuzhi_h.html (дата звернення: 21.02.2024).
34. Диктаторські закони 16 січня 2014 року. *Суспільне Медіатека* : веб-сайт. URL: <https://mediateka.suspilne.media/media/1398> (дата звернення: 21.03.2024).
35. Євразійський Союз Молоді спаплюжив державні символи України на Говерлі ДОПОВНЕНО(16:10). *Mukachevo.net* : веб-сайт. URL: https://mukachevo.net/post/yevraziyskyu-soiuz-molodi-spapliuzyv-derzavni-symvoly-ukrayiny-na-hoverli-dopovнено1610_12166.html (дата звернення: 21.02.2024).
36. Земля козаків: на карті, яку показали Путіну, насправді є Україна. *Just a moment...* : веб-сайт. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4592187-zemlia-kozakiv-na-karti-yaku-pokazaly-putinu-naspravdi-ye-ukraina> (дата звернення: 11.03.2024).
37. Історія для дорослих. Малюк і Карлсон. Аналіз історичної брехні путіна, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jpZYj0oRNW4> (дата звернення: 21.03.2024).
38. Как я объявлял войну Украине; Червоненко, В. Независимость: как это было. Интервью с Юрием Щербаком. *vovremia.info* : веб-сайт. URL: <http://vovremia.info/art/118/882352.html>. (дата звернення: 21.01.2024)
39. Кримські «одкровення» Гіркаїна. *Крым.Реалии* : веб-сайт. URL: <https://ua.krymr.com/a/krymski-odkrovennia-hirkina/30119109.html> (дата звернення: 25.05.2024).
40. Крим Мешкова: від обожнювання до забуття. *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/meshkova-pokhovaly-v-krymu/30200793.html> (дата звернення: 21.01.2024).
41. Леонид Кравчук: Ельцин никогда не допускал, что Украина пойдет в Европу. «Ділова столиця» українською – найсвіжіші новини України та світу : веб-

- сайт. URL: <https://www.dsnews.ua/politics/u-eltsina-hvatalo-mudrosti-ne-perevesti-spor-s-ukrainoy-24082017180000> (дата звернення: 21.02.2024).
42. Масандрівські угоди – Вікіпедія. *Вікіпедія* : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Масандрівські_угоди (дата звернення: 21.03.2024).
43. Матусова О. 20 років тому розстріляли Білий дім у Москві. *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25124983.html> (дата звернення: 31.01.2024).
44. Нідерландський суд остаточно постановив повернути «скіфське золото» Україні. *Суспільне | Новини* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/502213-niderlandskij-sud-postanoviv-povernuti-skifske-zoloto-ukraini/> (дата звернення: 20.02.2024).
45. Про Заяву Верховної Ради України стосовно рішень Верховної Ради Росії з питання про Крим. *Офіційний вебпортал парламенту України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2399-12#Text> (дата звернення: 06.03.2024).
46. Путін – Бушу: «Україна - це не держава». *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762/> (дата звернення: 21.02.2024).
47. Путін вважає, що США «спровокували» анексію Криму. *Крым.Реалии* : веб-сайт. URL: <https://ua.krymr.com/a/novyny-krymu-aneksiia-krymu-putin-usa/31320520.html> (дата звернення: 21.04.2024).
48. Реальна історія. Що приховують в кремлі про День перемоги? Реальна історія з Акімом Галімовим, 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ТьOZsjcFn9М> (дата звернення: 21.03.2024).
49. Референдум 1-12-1991: що тоді говорили і думали про Україну в Москві. *Укрінформ - актуальні новини України та світу* : веб-сайт.

- URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3146082-referendum-1121991-so-todi-govorili-i-dumali-pro-ukrainu-v-moskvi.html> (дата звернення: 21.12.2023).
50. Рік Росії в Україні: стартові можливості. *День* : веб-сайт. URL: <https://day.kyiv.ua/article/nota-bene/rik-rosiyi-v-ukrayini-startovi-mozhlyvosti> (дата звернення: 21.01.2024).
51. 20 років «касетного скандалу». Мультимедіа проєкт про справу Гонгадзе. *Суспільне | Новини* : веб-сайт. URL: <https://suspihne.media/84096-20-rokiv-kasetnogo-skandalu-multimedia-proekt-pro-spravu-gongadze/> (дата звернення: 22.01.2024).
52. Севастополь – не Україна. *Українська правда – Блоги* : веб-сайт. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/nayem/4adc22c19f1b6/> (дата звернення: 21.04.2024).
53. Сергейцев Т. Что Россия должна сделать с Украиной. *РИА Новости*. 2024. 3 квіт.
54. Северодонецкий з'їзд і його «пророчі заяви»: як народжений у Льодовому палаці ПІСУАР призвів до війни. *Северодонецьк онлайн* : веб-сайт. URL: <https://sd.ua/news/22267> (дата звернення: 21.04.2024).
55. Скандальна знахідка. Опубліковано відео, на якому Бродський читає вірш "На незалежність України". *Українська правда. Життя* : веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2015/04/10/192420/> (дата звернення: 13.01.2024).
56. Солженіцин – натхненник історичних ідеологем Путіна. Але для декого він – «літературний бандерівець». *Головна* : веб-сайт. URL: <https://ukrnationalism.com/publications/4708-solzhenitsyn-natkhennyyk-istorychnykh-ideolohem-putina-ale-dlia-dekoho-vin-literaturnyi-banderivets.html> (дата звернення: 21.01.2024).
57. Телеканал НТА. Російські міфи: як Кремль спотворює історію /Українська історія ІКС, 2021. *YouTube*.

- URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WZtWixBVhnY> (дата звернення: 01.11.2023).
58. Україна и футбол. *Коммерсантъ: последние новости России и мира* : веб-сайт. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/204719> (дата звернення: 20.03.2024).
59. Українська мова є однією із головних цілей путіна у цій війні – Кремль. *Укрінформ – актуальні новини України та світу* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3498810-ukrainska-mova-e-odnieu-iz-golovnih-cilej-putina-u-cij-vijni-kremin.html> (дата звернення: 09.01.2024).
60. Українців поділили на три сорти. *Gazeta.ua* : веб-сайт. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/marcinovskij-anatolij/_ukrayinciv-podilili-na-tri-sorti/372555 (дата звернення: 27.12.2023).
61. «Харківські угоди»: в Україні заочно судитимуть Януковича та Азарова. *Суспільне | Новини* : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/573205-pidpisanna-harkivskih-ugod-na-korist-rf-obvinuvalnij-akt-proti-anukovica-ta-azarova-napravili-do-sudu/> (дата звернення: 21.03.2024).
62. 30 червня 1941 року у Львові: Акт відновлення Української Держави та хаос. *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/akt-vidnovlennia-ukrayinskoji-derzhavy-oun-/31332023.html> (дата звернення: 21.01.2024).
63. Як Московія привласнила собі історію Київської Русі. *АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform* : веб-сайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/04/yak-moskoviya-pryvlasnyla-sobi-istoriyu-kyuyivskoyi-rusi/> (дата звернення: 21.02.2024).
64. kremlin. Інтерв'ю Такеру Карлсону, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ncPW2pyOzJU> (дата звернення: 07.03.2024).

65. Love Radio. Финал Євровидення 2016 с Яной Рудковской, 2016. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wnfCC2ytaKg> (дата звернення: 21.03.2024).
66. Political Mythologies of the Twentieth Century in the Perspective of *OpenEdition Journals*: веб-сайт. URL: <https://journals.openedition.org/bcrfj/2882#ftn18> (date of access: 22.03.2024).
67. WAS: Популярна історія. Крим, флот, "незалежність". Як Росія готувала напад на Україну. Невидима війна 1991-2014 | WAS, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZoPUi2MuVBM> (дата звернення: 11.04.2024).
68. WAS: Популярна історія. Майдан, Медведчук та чому Путін збожеволів: Як Росія готувала напад на Україну. Невидима війна №3, 2024. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Pk_bXdIWcEk (дата звернення: 22.04.2024).
69. WAS: Популярна історія. Тузла, Кучма, Путін. Як Росія готувала напад на Україну. Невидима війна Ч. 2, 2024. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=88hvKpu-a30> (дата звернення: 21.05.2024).
70. White H. Globalizing. *Rethinking History*. 2019. Vol. 23, no. 4. P. 533–581.
71. Wikileaks: Росія шантажувала у справі Голодомору - BBC News Україна. *BBC News Україна*: веб-сайт. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2010/11/101130_wikileaks_holodomor_oh (дата звернення: 21.04.2024).

Фільмографія

72. Bruder 2 / Брат 2, реж. О. Балабанов, 2000 р. с. 47
73. Liquidation / Ліквідація, реж. С. Урсуляк, 2007 р.
74. Match / Матч, реж. А. Малюк, 2012 р.
75. Paradox Soldiers/ Мы из будущего 2 / Ми з майбутнього 2, реж. О. Самохвалов, Б. Ростов, 2010 р.
76. The 9th company / 9 рота, реж. Ф. Бондарчук, 2005 р.